

H. Németh István

A magyarországi abszolutista várospolitikai első lépései (XVI–XVII. század)

Az alsó-magyarországi bányavárosok központi igazgatásának kialakulása (az Altes Münz- und Bergwesen, Ungarn fond alapján)

A XVII. század utolsó harmada a magyarországi várospolitikai fordulópontját jelenti, mivel 1672-től kezd megvalósulni a városok feletti uralkodói/állami ellenőrzés, és ez az európai, közelebbről a Habsburg Birodalomban bekövetkezett jelenségektől egyáltalán nem állt távol. Sőt, a magyarországi szabad királyi városok betagozódása az ekkoriban létrejövő abszolutista jellegű igazgatásba még megkésettnek is mondható. Európa fejlett államaiban a városok politikai befolyása ugyanis éppoly csekély volt, mint a Magyar Királyságban. A rendi gyűléseken részvételi jogokkal bírtak, de a politikai döntésekbe komoly beleszólásuk nem volt. Egyedüli kivételnek a hollandiai városok tekinthetők, amelyek gazdasági erejüket a parlamenten belül is érvényesítették. A nyugat-európai városok politikai befolyása a városok vállalkozó polgárainak gazdasági erején alapult. A Német-római Birodalom tartományi városai kapcsán a szakirodalom a XVII. századot tekintve kifejezetten azok állami bürokratizálásáról, a városok állami közigazgatásba való betagozódásáról, kissé szélsőségesen fogalmazva, a városok „államosításáról” beszél.¹ Hasonló jelenségekre figyelhetünk fel a Francia Királyság esetében, ahol a XVII. századra a városi vezetők már leginkább az államigazgatás résztvevőiként, és nem a városok szabadon választott tisztségviselőiként jelentek meg.²

Az osztrák tartományok városaiban ezek a tendenciák a magyarországiakénál jóval hamarabb, már a XVI. században felismerhetők. A Magyar Királyság városainak állami ellenőrzése ugyanis teljes körűen csupán a XVII. század utolsó harmadától valósult meg, jóllehet ennek elemei, az állam (azaz a bécsi udvar) befolyását növelő intézkedések a XVI. század közepétől, erőteljesebben pedig a XVII. század első negyedétől kezdve jelen voltak a magyarországi városigazgatásban.³ Az osztrák tartományokban már bevezetett intézkedések az azonos felekezetiesség mellett elsősorban a városok jobb gazdálkodását segítették volna, és hasonló célok vezették a bécsi udvart a jól képzett, szakszerű városi tisztviselők kiválasztásában is. Mindez az Európa-szerte, de az osztrák tartományok, és kiváltképp a magyarországi városokban megfigyelhető eladósodást volt hivatott csökkenteni, valamint azt elősegíteni, hogy az állami adóterhek nagyobb hatékonysággal legyenek behajthatók, azok biztosabb jövedelemmé váljanak.⁴

¹ A városok „államosításáról”: BLASCHKE, 1991. 139–140.; HUBATSCH, 1983.

² Összefoglalóan ld. NÉMETH, 2004. 1. köt. 45–70., illetve TILLY, 1994.; COWAN, 1998.; POHL, 1999.; SLACK, 1978.; FRIEDRICH, 2000.; NASH, 1973.; COURT, 1972.; 'T HART, 1994.; CHÉDEVILLE, 1980.; CHARTIER, 1981.; CHEVALIER, 1982.; BARNAVI, 1978.; MOUSNIER, 1974.; OREST, 1973.; CHITTOLINI, 1988.; CHITTOLINI, 1994.; BRUNNER, 1963.; BRADY, 1985.; HEUVEL, 1991.; ENNEN, 1981.; BLICKLE, 1998. Legújabbban: SCHLÖGL, 2004.

³ Az osztrák várospolitikai alakulásáról összefoglalóan ld. NÉMETH, (megjelenés előtt), ill. BRUNNER, 1955.; BRUNNER, 1963.; GUTKAS, 1965.; VOLTELINI, 1929–30.; DEMELIUS, 1953.; GRÖSING, 1968.; BALTZAREK, 1974.; SCHÖNFELLNER, 1985.

⁴ Vö. újabbban: 'T HART, 1996. 344–347., ill. Frigyes Vilmos választófejedelem kapcsán: ARNDT, 1996. különösen 270–271.; BONNEY, 1999.; ORMROD–BONNEY, R.–BONNEY, M., 1999.

A Habsburgok és a bécsi udvar magyarországi politikáját a XVII. század utolsó harmadától a fokozódó központosítás határozta meg, amely így alkalmazkodott a Habsburgok többi tartományában követett politikai irányhoz. Az központosított abszolutista állam egyik legfontosabb eleme a külpolitika elsődlegessége volt. Az európai nagyhatalmak, a klasszikus abszolutizmust megvalósító Franciaország, Anglia és a Habsburgok kormányozta Német-római Birodalom politikájában a belpolitika erőteljesen háttérbe szorult, illetve a külpolitikai célokat szolgálta.⁵ A magyarországi „abszolutizáló” várospolitikai legfontosabb eleme is éppen ez volt, vagyis a városok átlátható és hatékony irányítása, igazgatása annak érdekében, hogy az állam megfelelő pénzügyi forrásokhoz juthasson külpolitikai céljainak megvalósítása érdekében. Az udvar központosító abszolutista törekvései a magyarországi városhálózatot illetően először a kiemelt szerepet játszó alsó-magyarországi bányavárosok esetében jelentkeztek. Miután a bányavárosok adták Magyarország értékes nemesfémkészletének nagyobbik felét (nem számolunk itt a Felső-Magyarországon lévő Szomolnok és a Nagybánya környéki tárnákkal), amely nemcsak Magyarország, hanem az osztrák tartományok közül is az egyik legfontosabb pénzverőhelynek számított, a kamara tisztviselői jóval nagyobb agresszivitással léptek fel. Ennek jeleit már a XVI. században nyomon követhetjük, a XVII. század elejétől pedig a bányavárosokba kinevezett kamaragrófok hatáskörét még inkább kiszélesítették. A bányákkal kapcsolatos polgári peres eljárások egyébként is hozzájuk tartoztak, de – a főkapitányi székhelyeken tapasztalható összetűzésekhez hasonlóan – a kamaragrófok is egyre több peres ügyet vontak saját hatáskörük alá. Az alsó-magyarországi bányavárosokban a kamarai alkalmazottak, valamint az általuk bírt házak és ingatlanok kerültek ki a bányavárosok fennhatósága alól. A bányák és a hozzájuk tartozó erdők nagy részét birtokló úgynevezett Waldbürgerrek, valamint a bányák munkásai esetében történt a leggyakrabban, hogy a velük kapcsolatos pereket nem a város, hanem a kamaragróf ítélőszékén tárgyalták.

A kamaragróf alá tartozó tisztviselőket a kamara jóval nagyobb védelembe vette, mint a többi városban. Sőt, a kamaragróf hatáskörének kiszélesedése folytán nemcsak a város joghatóságát sértette intézkedéseivel, hanem a szinte stratégiai fontosságú városok tisztújításakor a város szabad választási gyakorlatát is. A kamaragrófok e gyakorlata az újabb kutatások szerint már a XVI. század közepén megjelent, de valódi problémává csak a XVII. században vált. A rendeknek az 1609. évi országgyűlésen hozott határozatai tulajdonképpen az udvar előtt nyitották meg az utat, hogy az a szabad választásba beavatkozhatson. A törvénycikk szerint ugyanis a városi tisztségeket a városok lakosainak nemzetisége szerint egyenlő arányban kellett volna felosztani. A többségében német vagy magyar vezető réteg uralta városok irányítása ezzel a törvénnyel megoldhatóvá vált volna, ezért a szabad királyi városok együttesen tiltakoztak Thurzó György nádor előtt. 1614-ben Besztercebánya közössége, leginkább a bányaváros szlovák bányászai, valamint a városi bíró és a szenátus közötti ellentétet kihasználva a döntés jogát a főkamaragróf, Mathias von Bloenstein ragadta magához. A többek között a közpénzek elsikkasztásával vádolt szenátus pénzügyi ellenőrzését így tulajdonképpen az Alsó-ausztriai Kamara egyik alkalmazottja végezte volna el, ami kísértetiesen hasonlít a később életbe lépő rendelkezésekhez. Ekkor a rendek támogatásával még sikerült elhárítani a

⁵ ASCH–DUCHHARDT, 1996.

veszélyt és a városban dúló vizzályt a bányavárosok közös döntőbírósa, valamint a nádor csitította el.⁶

Az alsó-magyarországi bányavárosok vizsgálata tehát kiemelten fontos e témakört illetően, főként mivel a bányaművelés ezen a területen az Alsó-ausztriai Kamara fennhatósága alá tartozott. A városok levéltáraiban a bányaművelésre csak elvétve találunk adatokat, így a bécsi Finanz- und Hofkammerarchivban található fondok, elsősorban az Altes Münz- und Bergwesen Ungarn igen fontos forrásokat (például az Alsó-ausztriai Kamara tisztviselőinek a bányavárosokkal kapcsolatos utasítások) tartalmaznak a városokkal szemben folytatott intézkedésekre vonatkozóan. A magyar történetkutatás a bécsi Magyar Történeti Intézet megalapításakor Paulinyi Oszkár személyében rendelkezett olyan kutatóval, aki a bányaművelést vizsgálva rengeteg fontos, az ország gazdasági szerepét megvilágító dokumentum alapján megírt tanulmánnyal mutatta be a városok és a bányaművelés szerepét. A szlovák történeti kutatások is felfigyeltek erre a momentumra, és mivel hazai levéltárakról volt szó, a '60-as '70-es években számos tanulmány és monográfia született e témakörben.⁷

A kutatás során megismert és részletesen feltárt források

Miután a XVI. század tekintetében Geccényi Lajos, a XVII. század elejére nézve pedig Fazekas Istvánnak köszönhetően 1612-ig rendelkezünk segédletekkel az Ungarische Akten fondhoz, a városok és az ország bányaművelésének megismeréséhez elengedhetetlen a Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv Münz- und Bergwesen, Ungarn fond részletesebb feltárása. A Finanz- und Hofkammerarchiv Anhang vermischter ungarischer Gegenstände alsó-magyarországi bányavárosokkal kapcsolatos fasciculusait 2005. júniusi kutatómunkám során átnéztem. E munka kapcsán, valamint Fazekas Istvánnal történt szakmai konzultációk során merült fel annak igénye, hogy a már megindult lajstromozási munkák mellett e fond is hasonló segédletekkel rendelkezzen. 2006-ban a Münz- und Bergwesen fond lajstromozását kezdtem el, amelyet 2007 márciusában folytattam. Az elkészített lajstrom a Magyar Országos Levéltár bécsi levéltári delegátusának munkájába is illeszkedik, az elektronikus segédlet pedig a Bécsbe látogató magyar kutatók munkáját is segítheti. A munka során az 1568 végéig keletkezett forrásokat tartalmazó öt fasciculust tártam fel, és az ott őrzött forrásokról részletes lajstromot készítettem. A források feltárása során egy olyan, Zsigmond kori, eredeti oklevél is napvilágra került, amely a Magyar Országos Levéltár Diplomatikai Gyűjteményében mindezidáig nem szerepelt. A dokumentumok elsősorban az ekkoriban kialakuló királyi réz- és nemesfémbányászatra, valamint az ércfeldolgozó kohók és huták működésére tartalmaznak adatokat. Az iratokból a Fuggerek, valamint a rézkereskedelemben érdekelt dél-német (Manlich, Welsler) és lengyelországi kereskedők, nagyvállalkozók ipari méretű beruházásaira, a Magyar Királyság pénzügyeivel összefüggésben a Habsburgoknak és a bécsi udvarnak nyújtott kölcsöneik nagyságára, és a bányatermékeknek azokban

⁶ NÉMETH, 2004. 1. köt. 495–528.

⁷ PAULINYI, 1933.; VLACHOVIČ, 1964.; PAULINYI, 1966.; PAULINYI, 1967.; VOZÁR, 1990.

játszott szerepére találhatunk információkat. A források tehát éppen a kezdeti korszak legfontosabb jellemzőit tárják fel és mutatják be. Mindezek ellenére az abszolutista várospolitikai megjelenésére nem találtam adatot, jóllehet ekkor (1554–1555 táján) zajlott le az a folyamat, amikor a kamaragrófok megpróbálták a bányavárosok vezetésének személyi összetételébe beleszólni. Jelen közlemény az első fasciculus segédlete.

**Österreichisches Staatsarchiv,
Allgemeines Verwaltungsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv,
Altes Münz- und Bergwesen, Ungarn**

Fasz. 1.

fol. 1–2.

é. n.

Niklas Czerhensky von Drazuwitz, Mária királyné udvarához tartozó személyként benyújtott panaszlevele, amelyben azokat a sérelmeket sorolja fel, amelyek Peter Zierotinsky által az őt, valamint az általa műveltetett csehországi (Olomouc) bányákat érintő károkat érintik.

fol. 3–6.

Szepeskáptalan, 1751. június 24.

A szepesi káptalan Szomolnok bányaváros kérésére (Joseph Rafiszky szomolnoki jegyző, Michael Steller városi tanácsos) átírja Szomolnok város 1414. február 19-én kiadott statútumait, amelyek elsősorban a városi bor- és sörkiméréseket, az adásvételi szerződéseket és a hitelügyleteket szabályozzák.

fol. 7–18.

1465. augusztus 25.

I. Mátyás magyar király (1458–1490) megerősíti Hunyadi János kormányzó oklevelét (Buda, 1452. október 14.), amelyben a felsőbányaiak kérésére (Michael Rudel bírósági írnok, Joannes Zaz, Antal jegyző) a felsőbányai Szűz Mária templom építésére adományozza a nagybányai kamara bányajövedelmeit.

A XVI. századi másolathoz az alsó-magyarországi bányavárosok datálatlan bányarendtartását is csatolták.

fol. 19–22.

Buda, 1496. május 17.

II. Ulászló magyar király (1490–1506) bethlenfalvi Thurzó János krakkói tanácsos és fia, György számára megerősíti saját korábban kiadott oklevelét, amelyben engedélyezi, hogy a Zólyom megyei Beszterce környékén, vagy bárhol a Magyar Királyságban található megfelelő helyen Thurzó János és fia, György az ezüst és a réz szétválasztására szolgáló fémválasztó-műveket (Zagerhütten) létesítsenek, és ott a náluk most bérletben lévő, vagy a jövőben megvásárolandó bányákból kinyert ércből ezüstöt és rezet válasszanak ki. Pozsony, 1496. április 6.

II. Ulászló privilégiumlevele bethlenfalvi Thurzó János krakkói városi tanácsos számára, amelyet anyja, Erzsébet, valamint János Al-

bert lengyel király (1492–1501) ajánlására adott ki, és amelyben engedélyezi, hogy a Zólyom megyei Beszterce környékén, vagy bárhol a Magyar Királyságban található megfelelő helyen Thurzó János és fia, György az ezüst és a réz szétválasztására szolgáló fém-elválasztó-műveket (Zagerhutten) létesítsenek, és ott a náluk most bérletben lévő, vagy a jövőben megvásárlandó bányákból kinyert ércből ezüstöt és rezet válasszanak ki.

- fol. 23–28. Buda, 1498. április 26.
II. Ulászló rendtartása a máramarosi sókamara és az ottani sóvágók közötti nézeteltérések miatt, amelyet Tharczay János és Proll Miklós máramarosi sókamarások számára adott ki. A rendszabás elsősorban a sóvágók fizetését és egyéb javadalmazását szabályozza, valamint megerősíti a huszti, a técsői és a szigeti sóvágók azon privilégiumait, amelyek szerint szabadon választhatnak bírákat maguk fölé, akiknek a bíraskodási jogát a sókamarások nem sérthetik meg.
- fol. 29–32. Bécs, 1526. április 16.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Ferdinánd főherceg (később: I. Ferdinánd magyar király, 1526–1564) részére a Magyar Királyságban az új pénz bevezetéséről, a pénz értéklábáról, valamint az ezzel járó felvásárlás okozta veszélyekről és károkról. A kamara leírja, hogy az új pénzt, a magyar fizetőeszköz devalvációja miatt, hogyan kellene váltani Ausztriában.
- fol. 33–36. Speyr, 1526. május 28.
Az Alsó-ausztriai Kamara javaslata Ferdinánd főherceg számára a II. Lajos magyar király (1516–1526) által újonnan bevezetett pénz értéklábáról, valamint a váltási arányokról.
Speyr, 1526. május 28.
Ferdinánd főherceg levele II. Lajos magyar király részére a Lajos által most bevezetett pénzzel és az osztrák márkához viszonyított értékével kapcsolatban.
Speyr, 1526. május 28.
Ferdinánd főherceg az Alsó-ausztriai Kamarának és helytartóságnak a most bevezetett magyar pénz váltási arányairól.
- fol. 37–42. Buda, 1527. május 18.
Szapolyai János megerősíti Rudabánya bányaváros kiváltságait.
Buda, 1399. május 6.
Zsigmond kiváltságlevele a Dédes várához tartozó Rudabánya részére a várbirtokon található erdők szabad használatáról.
Buda, 1406. április 4.
Zsigmond kiváltságlevele Rudabánya részére, amelyben az elsza- porodott tolvajok és rablók miatt engedélyezi, hogy a mezőváros az ilyen latrok ellen eljárhasson.

- Buda, 1406. április 5.
Zsigmond védlevele a rudabányai kereskedők számára.
- Prága, 1437. november 1.
Zsigmond kiváltságlevele az Eberhard Tliber kamaragróf alá rendelt Szomolnok, Rudabánya, Telki, Ida, Stubach, Gyzkendorf és Mrosay települések számára, amellyel számukra harmincad- és vámmentességet adományoz.
- Buda, 1439. június 25.
Albert magyar király (1437–1439) védlevele a rudabányaiak számára.
- Torna, 1404. június 12.
Szapolyai István nádor parancsa a Borsod megyei dikátoroknak, hogy a rudabányaiaktól csak fél forint dikát szedjenek, és ne többet.
- fol. 43–44. Augsburg, 1530. augusztus 24.
I. Ferdinánd parancsa az ausztriai kamaráknak a Haller pozsonyi pénzmester által veretett pénz értéklábjáról.
- fol. 45–63. 1535. március 15.
A magyarországi és erdélyi bányák számára kiadott bányaarendtartás.
- fol. 64–85. Brüsszel, 1540. június 1.
Mária magyar és cseh királyné, Németalföld helytartójának utasítása Wilhelm zu Zelckleing és Ulrich zu Eytzing biztosoknak, akiket a hallerkői Haller Farkas főkincstartó, Oláh Miklós titkár, hallerkői Haller Bertalan és Peter Scharbeyer titkárok a királyné nevében az alsó-magyarországi bányavárosokban eljáró biztosok mellé nevezett ki a bányavárosokból befolyó bevételek és a bányaművek állapotának felmérésére.
- fol. 86–90. Bécs, 1540. június 8.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Magyar Kamara jelentése alapján a Fuggerek erdélyi sóüzletének elszámolásairól.
- fol. 91–98. 1540.
Werner György jelentése I. Ferdinánd részére a felső-magyarországi bányavárosok réz- és ezüsttermeléséről.
(Szomolnok, krakkói kereskedők, lengyelországi kereskedők, Bebek György, Lőcse, Körmöcbánya, Habsburg Mária)
1540. szeptember 9.
A nürnbergi Jobst Furter jelentése Werner Györgynek a felső-magyarországi bányavárosok réz- és ezüsttermeléséről, valamint kereskedelméről. (Szomolnok, Gölnicbánya, Posznau, Lőcse, Eperjes, Serédi Gáspár főkapitány, harmincadosok, kiviteli tilalom)
Bécs, 1540. november 28.
A nürnbergi Jobst Furter jelenti az Udvari Kamarának, hogy jelentését Werner Györgynek már elküldte.

- fol. 100–101. Bécsújhely, 1541. január 23.
I. Ferdinánd parancsa Christoph von Turri részére, amelyben meghagyja, hogy a Zólyom megyei Sowowado és Bukovetz bányák utóbbi négy évben beszedett jövedelmeiről tegyen jelentést.
- fol. 103–105. Nürnberg, 1543. március 1.
I. Ferdinánd parancsa Selmecbánya város és Hodrusbánya mezőváros lakóinak, amelyben megtiltja mindennemű nemesfém kivitelét, és bármiféle nemesfémeknek titkon való előállítását.
- fol. 106–133. 1543. június 2.
A Mária királyné megbízásából az alsó-magyarországi bányavárosokba kiküldött biztosok jelentése Johann Dobravitzky főkamaragróf 1528 és 1537 között keletkezett számadáskönyveiről, a bányák műveléséről, valamint az itt előforduló visszaélésekről. (Körmöcbánya, Selmecbánya, Hodrusbánya) 1528–1537.
Johann Dobravitzky számadásai.
1542. december 18.
Peter Hillebrandt selmecbányai alkamaragróf jelentése a bevételekről és a kiadásokról.
Selmecbánya, 1543. február 8.
Selmecbánya városának beadványa és sérelmei a bányagazdálkodás ügyében.
Selmecbánya, 1543. február 13.
A Mária királyné által kiküldött biztosok jelentése az alsó-magyarországi bányák jövedelmeiről.
- fol. 134–136. Prága, 1543. június 15.
I. Ferdinánd körrendelete a magyarországi pénzkivitel megtiltásáról.
- fol. 137–138. Bécs, 1543. november 2.
Az Udvari Kamara javaslata a Fuggerek kérvényével kapcsolatban, a tallér árfolyamának és ligájának változtatásáról, a Magyar Királyságból kiszállítandó ezüstről, és a bányavárosokból titkon kiszállított ezüstről.
- fol. 139–140. Bécs, 1544. március 12.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Selmec- és Körmöcbánya számára kiadandó oklevelekről.
- fol. 141. Prága, 1546. szeptember 19.
I. Ferdinánd parancsa Pekry Lajos számára a revucai és selmecbányai bánya tisztviselőinek és bányászainak kérésével kapcsolatban kinevezett királyi biztosokról (Révay Ferenc nádori helytartó, Wolfgang a Puechaim, Sibrik Gergely).

- fol. 142–143. Prága, 1546. november 19.
Jelentés Sebastian Saurzapfen, Fugger-ágens felterjesztésére a réz kereskedelméről. (Krakkó, Lengyelország, Erdély, Morvaország, Alsó-Ausztria)
- fol. 144–151. Bécs, 1547. március 10.
Niklas Graf zu Salm jelentése a bányavárosok védelmére kirendelt katonaság bérezésére a Wolfgang von Puechaim, Mária királyné zólyomi kapitánya által kifizetett összegről, valamint a további hiányokról.
Selmecbánya, 1547. február 21.
Az alsó-magyarországi bányavárosok kérelme Mária királynéhoz a Wolfgang von Puechaim zólyomi kapitányhoz küldendő további katonaság ügyében, akikre a megnövekedett török veszély miatt van szükség.
Bécs, 1547. március 10.
Wolfgang von Puechaim levele Mária királynéhoz a bányavárosok védelmére kirendelt őrség nehézségeiről és fizetatlenségéről.
Selmecbánya, 1547. február 21.
Az alsó-magyarországi bányavárosok Niklas Graf zu Salmhoz a Christoph Hoffkircher városi jegyző által elmondott ügyekről.
- fol. 152. Augsburg, 1548. január 22.
Matthias Manlich augsburgi kereskedővel 39 000 mázsa réz Selmecbányáról történő kiszállításáról kötött szerződés.
- fol. 153. 1548. június 8.
Matthias Manlich augsburgi kereskedő nyugtája a Mária királynénak kifizetett 142 500 forintról.
- fol. 154. Bécs, 1548. július 3.
I. Ferdinánd parancsa Christoph von Kuenritznek a Mária királyné által delegált biztosok számára a Zólyom megyei tizedek jövedelméből kifizetendő összegről.
- fol. 155. Bécs, 1548. október 24.
I. Ferdinánd parancsa Christoph von Kuenritznek a zólyomlipcsei uradalomhoz tartozó jessenai bányatársaság által benyújtott kérelmekkel kapcsolatban.
- fol. 156–160. Bécs, 1548. november 28.
Utasítás Georg Polster, a körmöc- és selmecbányai kamara főszámvévője számára.
- fol. 161–162. 1549. január 1.
I. Ferdinánd parancsa Lőcse városa számára a Thurzó Elek hagyatékában a városra hagyott 10 000 forint ügyében, amely szerint az

összeget részben úgy teljesítik, hogy a város cenzusát évente 500 forinttal fogják beleszámolni. Az összeget egyébként a besztercebányai kamaragróf fogja tíz éven belül kifizetni, amiről Christoph von Kuenritzet már tájékoztatták. (Anton Fugger)

- fol. 163 BÉCS, 1549. január 9.
I. Ferdinánd parancsa Christoph von Kuenritz besztercebányai kamaragróf részére az egykor Basó Mátyás tulajdonában volt Murány várának ostromakor Niklas Graf zu Salm által a vár bevételeire költött összeg kifizetéséről, valamint jelentést kér a murányi vas-kohók állapotáról.
- fol. 164. BÉCS, 1549. január 20.
I. Ferdinánd körrendelete arról, hogy a Garam menti aranymosásból nyert nemesfémeket be kell szolgáltatni a kamarához.
- fol. 165–169. H. n., é. n.
Hans Tirol aranyműves jelentése az neki elküldött arany és ezüst felhasználásáról.
- fol. 170–186. BÉCS, 1549. április 9.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Mária királynénak a körmöcbányai és selmecbányai Waldbürgereknél lévő adóssága kivizsgálására kiküldött biztosok jelentéséről, a kamaragróf által kifizethető pénzről, a bányavárosok bányászainak kérelméről, valamint a bányavárosok védelméről.
(Christoph von Kuenritz)
Besztercebánya, 1549. március 16.
Christoph von Kuenritz jelentése az Alsó-ausztriai Kamarához a körmöcbányai Waldbürgereknek a Mária királyné adósságairól és a bányászok által sérelmeik miatt benyújtott írt két kérelemről, valamint a Várday Pál esztergomi érsek ajánlásáról. (Balthasar Himmelreich körmöcbányai alkamaragróf)
1549. február 20–21.
Georg Puchner besztercebányai hegymester, Joseph Neuner és Caspar Anhengzipser besztercebányai rézművek hámososai, Stefan Hammer körmöcbányai hegymester, Michael Schlegl Hans budai Goldkunsthandlersverwalter mellé rendelt körmöcbányai ágens, Leonhard Stamprechts, Georg Pröschl és Liehardt Thelkho jelentése a körmöcbányai tárnákról és a hámosokról. (részletes felsorolás)
H. n., é. n.
A körmöcbányai Waldbürgerek kérelme a Mária királyné által tőlük felvett kölcsönök visszafizetésével kapcsolatban, valamint saját nehézségeikről.
H. n., é. n.
A körmöcbányai Waldbürgerek panasza a városokban állomásozó katonaság ellen, Mária királyné adósságai ügyében, saját nehézségeikről.

- Pozsony, 1549. február 14.
Várday Pál esztergomi érsek ajánlólevele az alsó-magyarországi bányavárosok számára azoknak az Alsó-ausztriai Kamaránál benyújtott kérelméhez.
- fol. 187–188. Bécs, 1550. január 23.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Mária királyné által a Körmöcbánya és Selmecbánya között birtokolt és Georg Krabattenek átadott üveghutákról.
- fol. 189–192. Bécs, 1550. február 15.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Hans Scharberger selmecbányai alkamaragróf által a Georg Krabaten részére átadott üveghutákról benyújtott jelentés ügyében, a huták által felhasznált erdőkről.
(Lipschey János, Simon Öder selmecbányai erdész, Wolfgang Haller, Paul Rothan, Hillebrandt-vagyon.)
H. n., é. n.
Hans Scharberger jelentése az előállított üvegről, valamint egy esetlegesen olcsóbb velencei üvegimportról.
- fol. 193–204. 1550. május 17.
Andreas Keiser és Joseph Milauer, a halstatti sóbányákból kirendelt biztosok jelentése a sóvári és árvai sóbányákról.
(Georg Werner, Wenzel Sedlinszky turdosini harmincados, Lengyelország, Sztrecsény)
- fol. 205–206. H. n., é. n.
I. Ferdinánd körrendelete az alsó-magyarországi bányavárosokban előállított nemesfémek kiviteli tilalmáról.
- fol. 207–229. Bécs, 1550. május 28.
I. Ferdinánd utasítása Georg Mamminger zu Kirchberg, Erasmus von Pämbkirchen, Christoph von Kuenritz, Georg Krabat von Sparendorf tanácsosok, a Mária királyné által átadott alsó-magyarországi bányavárosok kivizsgálására kiküldött biztosok számára.
(bányagazdálkodás)
- fol. 230–233. Bécs, 1550. január 23.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Cristoph von Küenritz, besztecebányai rézkereskedelem ellenőrzésére kirendelt kamarás által a Körmöcbánya és Selmecbánya között fekvő üveghutákról benyújtott jelentéséről.
(Mária királyné, Georg Krabat)
- fol. 234. Bécs, 1550. június 2.
Javaslat a Cristoph von Küenritz, a besztecebányai rézkereskedelem ellenőrzésére kirendelt kamarás által a Körmöcbánya és Sel-

mecbánya között fekvő üveghutákról benyújtott jelentéssel kapcsolatban.

(Mária királyné, Georg Krabat)

- fol. 235–266. Körmöcbánya, 1550. augusztus 31.
Az alsó-magyarországi bányavárosok kivizsgálására kirendelt biztosok jelentése a murányi vaskohókról.
(Wolfgang Hochenwarter, Peter Feigel, Basó, Bebek)
H. n., é. n.
Ernő főherceg javaslata Julius von Herberstein murányi kapitány utasításához.
H. n., é. n.
Wolfgang Hochenwarter, az alsó-magyarországi bányavárosokba kirendelt biztos jelentése a murányi vasművek állapotáról, az itt dolgoztatható emberekről, és a vas esetleges értékesítési lehetőségeiről.
(Erdély, román vajdaságok)
1550. augusztus 11.
A murányi tárnák leírása.
Besztercebánya, 1550. augusztus 21.
Az alsó-magyarországi bányavárosokba kirendelt biztosok levele Bebek Ferenchez a murányi vaslelőhelyek felméréséről és a Rákos várához tartozó lelőhelyek elfoglalásáról.
Augsburg, 1550. július 5.
I. Ferdinánd parancsa a murányi kapitányhoz és udvarbíróhoz a Bebek Ferenc által birtokolt Rákos várához tartozó vaslelőhelyek összeírásáról.
Murány, 1550. augusztus 18.
Peter Feigel az alsó-magyarországi bányavárosok kivizsgálására kiküldött biztosoknak a Hochenwarterrel együtt megtekintett és felmért murányi vashutákról és a Bebek Ferencsel folytatott tárgyalásokról.
Szádvár, 1550. augusztus 26.
Bebek Ferenc az alsó-magyarországi bányavárosokba kinevezett biztosoknak a murányi vaslelőhelyek és vashuták ügyében.
Körmöcbánya, 1550. augusztus 30.
Az alsó-magyarországi bányavárosokba kiküldött biztosok levele Bebek Ferenchez a murányi várhoz tartozó vaslelőhelyek és vashuták felmérése ügyében.
Körmöcbánya, 1550. augusztus 31.
Peter Feigel murányi udvarbíró levele az alsó-magyarországi bányavárosokba kiküldött biztosoknak a murányi várhoz tartozó hutákról.
1550.
Peter Feigel murányi udvarbíró jelentése a várhoz tartozó jövedelmekről.
Murány, 1550. augusztus 18.
Caspar Domanitsch jelentése a Murányban található hadi felszerelésről, valamint mellékeli a vár leltárát.

- Murány, 1550. augusztus 28.
Peter Feigel murányi udvarbíró jelentése a murányi vashutákról.
- Murány, 1550. augusztus 23.
Peter Feigel murányi udvarbíró jelentése a Bebek Ferenc által birtokolt falvakról és vaslelőhelyekről, valamint a Murányhoz tartozó vaslelőhelyekről és hutákról.
- fol. 267. Augsburg, 1550. november 3.
I. Ferdinánd parancsa a Magyar Kamarához a Christoph von Küenritznek, a beszterceányai rézművek bányamesterének átadandó, az esztergomi érsekségtől bérelt tizedekről.
- fol. 268–272. Bécs, 1550. január 10.
A Mária királyné által Georg Krabath von Sparrendorfnak adott teplicei (Selmecbánya és Körmöcbánya közötti) üveghutákról.
Brüsszel, 1549. január 2.
Mária királyné adománylevele Georg Krabath von Sparrendorf királynéi tanácsos titkárnak a Selmec- és Körmöcbánya között fekvő teplicei üveghutáról.
H. n., é. n.
Georg Krabath von Sparrendorf a neki adományozott üveghutákról, egyben tiltakozik Christoph von Konritz tevékenysége ellen.
- fol. 273–278. 1551. február
Az újonnan felfedezett máramarosi arany- és ezüstlelőhelyek ügyében kelt iratok.
Augsburg, 1551. február 12.
I. Ferdinánd parancsa a Magyar Kamarához Werner György jelentéséről, amit az újonnan felfedezett máramarosi arany- és ezüstbányák műveléséről nyújtottak be.
Augsburg, 1551. február 12.
I. Ferdinánd parancsa az Alsó-ausztriai Kamarához a felső-ausztriai kormányzat által Bécsbe küldött Matthias Gartner kitzbüheli hegymesterről és a Besztercebányáról kiküldött Christoph von Konritzról.
Augsburg, 1551. február 13.
I. Ferdinánd parancsa Christoph von Konritznek a Werner György által jelentett, újonnan felfedezett máramarosi arany- és ezüstbányák, valamint azok hasznosításának felmérésére kiküldött Matthias Gartner kitzbüheli hegymester ügyében.
Augsburg, 1551. február 13.
I. Ferdinánd parancsa Werner Györgynek, a máramarosi bányák hasznosítása miatt kiküldött Bernhardt Dick és Christoph von Konritz tevékenységéről jelentést kér.
Augsburg, 1551. február 13.
I. Ferdinánd parancsa a felső-ausztriai kormányzathoz, a Matthias Gartner kitzbüheli hegymesternek az újonnan felfedezett máramarosi arany- és ezüstbányákhoz való kirendeléséről.

- fol. 279–280. Augsburg, 1551. február 19.
I. Ferdinánd parancsa a Johann von Hoyos által kölcsönzött 15 000 rajnai forint kölcsön fejében 8000 forint értékben Matthias Manlich által kiszállítandó rézről.
- fol. 281–284. Augsburg, 1551. február 27.
I. Ferdinánd parancsai a Jakob Meitning augsburgi kereskedő és társai által az uralkodónak kölcsönzött 110 000 rajnai forint kifizetésére hat éven át teljesítendő rézszállításról.
- fol. 285–295. Bécs, 1551. június 13.
A Georg Krabath von Sparrndorf által birtokolt teplicei (Körmöc- és Selmezbánya közötti) üveghuták ügyében kelt jelentések és beadványok.
- fol. 296. Bécs, 1551. július 29.
I. Ferdinánd parancsa Matthias Manlichnak a Hans Welser augsburgi kereskedő által kölcsönzött 20 900 rajnai forint ellenében hat éven keresztül kiszállított rézről.
- fol. 297–300. Pozsony, 1551. augusztus 12.
Pétervárad Balázs és Werner György jelentése a Thurzó Jánosnak adományozott, Szepesvárhoz tartozó bányák bányaművelési jogáról.
Szepeskáptalan, 1551. szeptember 21.
A szepesi káptalan jelentése a Thurzó János által a Szepesvárhoz tartozó bányák bányajogának Bernard Duknak történő átadásáról.
- fol. 301–304. 1551. szeptember 24.
Georg Krabath von Sperrndorf kérelmei a teplicei (Selme- és Körmöcbánya között) üveghutákkal kapcsolatban.
- fol. 305. Bécs, 1551. október 11.
I. Ferdinánd parancsa Thurzó Jánosnak a Szepesvárhoz tartozó bányának Bernhardt Duk részére történő átadásáról.
- fol. 306–308. Bécs, 1551. október 27.
I. Ferdinánd az alsó-magyarországi bányavárosok (Selmezbánya, Besztercebánya, Bakabánya, Libetbánya, Újbánya) részére a török ellen kirendelt katonaság miatt elszenvedett károk fejében elnyert vámmentességről.
- fol. 309–317. Bécs, 1551. október 15.
A körmöcbányai pénzvizsgáló, Hans Vischl részére kiadott utasítás, és a pénzverés közben veszendőbe ment nyersanyag ügyében.

- fol. 318. Bécs, 1551. december 14.
I. Ferdinánd parancsa Matthias Manlich részére az udvari fizetőmester által felülvizsgált számadásairól.
- fol. 321. Pozsony, 1552. február 1.
I. Ferdinánd Giovanni Battista Castaldo, a veszprémi püspök és Werner György számára a nagybányai bányák jövedelmeinek hasznosításáról.
- fol. 322–325. Bécs, 1552. március 5.
Az Alsó-ausztriai Kamara javaslatai az 1552. évi országgyűlésen felterjesztendő ügyekről. (Zólyomlipcse, Báthory András, babócsai vám, bányaművelés, alsó-magyarországi bányavárosok részére új bányarendtartás, főkamaragróf)
- fol. 326–328. Bécs, 1552. március 10.
Wolfgang Roll beadványa az Erdélybe, Nagyszebenbe küldendő körmöcbányai pénzverőlegények ügyében, valamint az Alsó-ausztriai Kamara ezzel kapcsolatban született javaslata.
- fol. 329–340. Bécs, 1552. március 16.
Az Udvari Kamara véleménye az alsó-magyarországi bányavárosok joghatóságával, valamint az új bányarendtartással kapcsolatban a városok részéről felmerült fellebbezési problémákról.
Csatolva a Magyar Kamarának az új bányarendtartással kapcsolatos javaslata.
- fol. 341–342. Kolozsvár, 1552. június 12.
A veszprémi püspök és Werner György jelentése Bornemissza Tamás és Hans Pauer nemesfém-kereskedésével kapcsolatban.
- fol. 343–344. 1552. május
Toroczkói Péter kérelme saját és fivére, Antal elkobzott birtokainak ügyében, valamint a 4000 forint ellenében nekik elzálogosított Offenbánya miatt utasítsa az Erdélyben állomásozó katonaságot és kapitányait.
- fol. 346–347. Bécs, 1552. augusztus 10.
Miksa főherceg parancsa Christoph von Konritz részére a Christoph Abertzhauser által a bányákban felállítandó vízműről, valamint a neki kifizetendő hetidíjról.
- fol. 348. Bécs, 1552. augusztus 22.
I. Ferdinánd parancsa Matthias Manlich részére a besztercebányai rézművek fejlesztésére kifizetendő összegről.

- fol. 349. Bécs, 1552. augusztus 22.
I. Ferdinánd Christoph von Konritzhoz a bányavárosok védelméről és a Matthias Manlichnak kifizetendő összeg hátralékairól.
- fol. 350. 1552. augusztus 22.
Friedrich Luef von Grueb jelentése a bányavárosok és a kamaragróf közötti hatásköri vita ügyében. Jelentésének alapgondolata, hogy a bányavárosok kamarabirtokként léteznek, így azok felett az uralkodó jogai vitathatatlanok.
- fol. 351. Bécs, 1552. szeptember 15.
I. Ferdinánd Christoph von Konritzhoz a Matthias Manlichnak évente rézben kifizetendő 24 000 forint ügyében.
- fol. 352. Bécs, 1552. szeptember 24.
I. Ferdinánd Christoph von Konritzhoz a 4000 forint értékű réz kiszállításáról.
- fol. 353. Ebersdorf, 1552. november 15.
I. Ferdinánd Christoph von Konritznek és Georg von Krabathnak a Selmezbányához tartozó Szentmiklósvágással kapcsolatos szerződésről.
- fol. 356. Graz, 1553. március 1.
I. Ferdinánd Matthias Manlichnak az augsburgi Ulrich Ehring özvegyének, Ursulának, valamint Anton Meitningnek 19 965 forintért kiszállítandó rézért kifizetendő összegeiről.
- fol. 357–362. Bécs, 1553. április 29.
Az Alsó-ausztriai Kamara parancsa Christoph von Konritznek az ezüstitallérok nagyobb számban történő előállításáról.
H. n., é. n.
Andreas Hartman pénzverőmester és Ludwig Neufarer pénzvizsgáló az ezüstpénzek verésének költségeiről.
H. n., é. n.
Christoph von Konritz jelentése a tallér magyarországi veréséről.
- fol. 363. Bécs, 1553. május 24.
I. Ferdinánd parancsa a körmöcbányai pénzverőhöz az új pénzszabályzat (*Münzordnung*) bevezetéséről.
- fol. 364–367. Bécs, 1553. május 10.
Az Alsó-ausztriai Kamara véleménye az Újbányába kért új hegyesterről, Hans Freistockh-ról. (Hans Scharberger selmezbányai alkamaragróf, Christoph von Konritz)

- Újbánya, 1553. április 1.
 Újbánya város kérelme új hegymester iránt, ugyanis a mostani egyben a város bírója is, amely feladatait egyszerre csak nagy nehézségek árán tudja teljesíteni.
 H. n., é. n.
 Hans Scharberger Újbánya város kérését támogatva javasolja az Alsó-ausztriai Kamarának új hegymester kinevezését.
- fol. 368. 1553. május 30.
 I. Ferdinánd parancsa az Udvari Kamarához, miszerint tegyen jelenést az alsó-magyarországi bányavárosokban verendő ezüstpénzekről.
- fol. 369. Bécs, 1553. június 28.
 I. Ferdinánd parancsa Matthias Manlichhoz, hogy tegyen számadást az elmúlt hat évben kiszállított réz és marha mennyiségéről.
- fol. 370. Bécs, 1553. július 7.
 I. Ferdinánd az Alsó-ausztriai Kamarának a Selmezbányán Christoph Abertzhauser és Jakob Feiles által felállítandó olvasztó ügységében.
- fol. 371. Bécs, 1553. július 8.
 I. Ferdinánd parancsa a Magyar Kamarának a Honorius Königsberg által a leopoldi kolostorba szállítandó ezüstasztal ügyében.
- fol. 372–377. 1553. július 11.
 I. Ferdinánd parancsai az augsburgi Jakob Herbrott és fia számára az általuk adott 160 000 forint értékű réz kiszállításáról.
- fol. 378–382. 1553. augusztus 17–21.
 A selmezbányai Fuxenloch bánya elvizesedésével kapcsolatos iratok.
- fol. 383–387. Bécs, 1553. szeptember 6.
 I. Ferdinánd arról, hogy az augsburgi Jakob Meutting és társai számára az általuk adott 103 040 forint kölcsönt rézben térítsék meg.
- fol. 388. Bécs, 1553. szeptember 12.
 I. Ferdinánd Matthias Manlichnak arról, hogy az általa nyújtott 10 000 forint kölcsönt részben rézben fizessék meg. (Georg Ilsung)
- fol. 389. Bécs, 1553. szeptember 16.
 I. Ferdinánd parancsa Balassa János zólyomi kapitánynak, hogy az alsó-magyarországi bányavárosokat a szokásos urbura után fizetendő adón kívül mással ne terhelje.

- fol. 390–392. 1553. október 18.
Az Alsó-ausztriai Kamara javaslata a bányavárosok rendtartása és a bányavárosi törvényszék ügyében, amelyet a tárnokszék tevékenysége mostanában sokszor zavar.
- fol. 393–396. Bécs, 1553. október 2.
Az Alsó-ausztriai Kamara a Selmezbányára kinevezendő Georg Sinngerről. (*Verwaltung des Kupferhandels*)
- fol. 397–400. 1553. december 12.
I. Ferdinánd parancsai a Pozsony város által fizetendő cenzus, valamint a pozsonyi zsidótaxa ügyében.
- fol. 403. Bécs, 1554. március 11.
I. Ferdinánd Christoph von Konritznek a Philipp Breynner Fr. von Stibing, Niklas von Pollweiller, Melchior von Hoberkh és Erasmus von Gera által egyenként 50-50 márka ezüst szabad kiviteléről.
- fol. 404. Bécs, 1554. március 11.
I. Ferdinánd Christoph von Konritznek a Wolfgang Kremer által 50 márka ezüst szabad kiviteléről.
- fol. 405–408. Eperjes, 1554. március 22.
Werner György jelentése az Udvari Kamarának az erdélyi jövedelmek kezelésére rendelt Vas László alkalmatlanságáról, valamint arról, hogy a Nagyszében melletti Vízakna nevű sóbánya vezetésére Gáspár deák kamarai sóellenőrt, a nagybányai kamaragróf (Ferenc Tamás) helyére az akkori bírót, Horváth Pétert vagy rokonát (Torda) Zsigmondot ajánlja.
- fol. 409–413. Eisenärzt, 1554. június 3.
Christoph Frölich jelentése az Udvari Kamarához a Wolfgang Puelacher linzi pénzverő (Münzverwalter) által Bécsben Christoph von Konritznek és Wolfgang Hochenwarternek német pénzben kifizetett 2500 forintról.
- fol. 414–417. Bécs, 1554. augusztus 1.
I. Ferdinánd parancsa Matthias Manlichnak, hogy Joachim Wiser udvari fizetőmesterrel számoljon el az utóbbi hat évben kiszállított rézről.
- fol. 418. Bécs, 1554. november 28.
I. Ferdinánd parancsa Wolfgang Roll körmöcbányai alkamaragrófhhoz a Dóczy Miklósnak és Gábornak, valamint Lipcsey Jánosnak és Orbánnak kifizetendő pénzről.

- fol. 421–432. Bécs, 1555. december 7.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Wolfgang Hochenwarter, a beszte-
tercebányai rézművek helyettes vezetőjének javaslatáról, amelyet a
bányák vizesedésének megoldására felállítandó szivattyúműről tett.
(Georg Puechner, alsó-magyarországi bányavárosok)
- fol. 433–436. 1555. augusztus 15.
Georg Puechner schnobergi (Tirol) hegymester javaslatai a beszte-
tercebányai bányák műveléséről.
- fol. 437–438. Augsburg, 1555. március 6.
I. Ferdinánd az Udvari Kamarának a hozzá Friedrich von Redern-
től Sziléziából, valamint Wolfgang Hochenwarter beszte-
tercebányai rézművek vezetőjétől beérkezett jelentésekről.
- fol. 439–440. Augsburg, 1555. január 28.
I. Ferdinánd az Udvari Kamarához Matthias Manlich rézszállítási
ügyében.
- fol. 441–442. Augsburg, 1555. február 10.
I. Ferdinánd az Udvari Kamarához Matthias Manlich újabb rézszál-
lítási ügyében.
- fol. 443–444. Beszte-
tercebánya, 1555. január 10.
Wolfgang Hochenwarter jelentése elutazásáról és helyettesítésé-
ről, valamint Matthias Manlich rézszállításairól.
- fol. 445–450. Bécs, 1555. február 16.
Az Alsó-ausztriai Kamara felterjeszti Bartolomeus Khekhen kérel-
mét az általa Selmecebányán vásárolt, felújításra szoruló régi bá-
nyákról, a Selmecebánya és Újbánya közötti, Mátyás király idején
még művelt bányákról, valamint Christoph von Konritz vélemé-
nyét ebben az ügyben.
- fol. 451–452. Bécs, 1555. november 28.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Christoph von Konritzról mint
a beszte-
tercebányai rézművek vezetői állásának betöltéséről. (Wol-
fgang Hochenwarter, Georg Puechner, Christoph Lintacher)
- fol. 453–460. Bécs, 1555. március 24.
Az Alsó-ausztriai Kamara és Christoph von Konritz jelentései
Matthias Manlich rézszállításairól.
- fol. 461. Bécs, 1555. április 4.
I. Ferdinánd parancsa az alsó-magyarországi bányavárosokhoz,
hogy Bartholomeus Khekh bányavállalkozását mindenben támo-
gassák.

- fol. 462. Augsburg, 1555. április 5.
I. Ferdinánd a Magyar Kamarának, hogy tegyen jelentést az 1552-ben az alsó-magyarországi bányavárosokba kiküldött királyi biztosok jelentésében foglaltakról.
- fol. 463. Augsburg, 1555. április 5.
I. Ferdinánd a Magyar Kamarának, hogy tegyen jelentést arról, hogy az 1552-ben az alsó-magyarországi bányavárosokba kiküldött biztosok relációjában szereplő nemesi birtokok, ahol bányaművelésre alkalmas tárna található, milyen jogokkal rendelkeznek.
- fol. 464–473. 1555. április 14.
Balassa János zólyomi kapitány és Wolfgang Hochenwarter jelentése a bányavárosok védelmével kapcsolatban.
Körmöcbánya, 1555. április 10.
Az alsó-magyarországi bányavárosok kérelme ugyanebben az ügyben, részletesen elemezve az egyes városok helyzetét.
- fol. 474. Bécs, 1555. április 17.
Az Alsó-ausztriai Kamara véleménye a körmöcbányai pénzverők által az ezüstpénzek nemesfém tartalma ügyében benyújtott kérelemmel kapcsolatban.
- fol. 475–476. Augsburg, 1555. április 30.
Matthias Manlich augsburgi kereskedő, tanácsos reverzálisa a besztecebányai réz kereskedelméről elnyert privilégiumról.
- fol. 477–478. Augsburg, 1555. április 19.
I. Ferdinánd Miksa főherceghez az alsó-magyarországi bányavárosok védelméről.
- fol. 479–484. Bécs, 1555. április 18.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése az alsó-magyarországi bányákhoz kinevezendő, eddig Fugger-szolgálatban álló Hans Gloggel ügyében.
1555. február 27.
Hans Gloggel Christoph Khevenhüller karintiai tanácsoshoz kinevezése, fizetése ügyében.
Villach, 1555. március 15.
Christoph Khevenhüller és Georg Paradeiser ajánlólevele Hans Glogger részére.
- fol. 485. Bécs, 1555. május 24.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Körmöcbányán verendő talér ezüsttartalmáról.

- fol. 486–487. Besztercebánya, 1555. május 21.
Wolfgang Hochenwart jelentése az Udvari Kamarához a besztercebányai rézművekkel kapcsolatban a bányamunkások, valamint a bányaműveléshez kapcsolódó kifizetetlen kiadásokról és a Matthias Manlich által kifizetett összegről.
- fol. 488–489. Bécs, 1555. május 28.
Miksa főherceg I. Ferdinándhoz Wolfgang Hochenwarter jelentésével kapcsolatban, amelyet a rézművek nehézségeiről írt, sürgetve a Matthias Manlich által kifizetendő pénz mihamarabbi elküldését.
- fol. 490. 1555. július 4.
Az Alsó-ausztriai Kamara Wolfgang Hochenwarterhoz a Besztercebányára küldendő, a vízkiemelő elkészítésével megbízott mesterről, valamint munkájának költségeiről.
- fol. 491–492. Bécs, 1555. június 26.
Miksa főherceg I. Ferdinándhoz a magyar pénznek a bécsi Pfennighez való igazításáról.
- fol. 493–494. Augsburg, 1555. július 17.
I. Ferdinánd Miksa főherceghez a magyar pénznek a bécsi Pfennighez való igazításáról.
- fol. 495–496. 1555. július
Körmöcbánya és az ottani pénzverők kérelme az Udvari Kamarához a vert jó tallér nagymértékű kiviteléről és annak veszélyéről.
- fol. 499. Bécs, 1556. február 4.
I. Ferdinánd az Alsó-ausztriai Kamarához, hogy tegyen jelentést, miért vernek oly sokféle pénzt az alsó-magyarországi bányavárosokban.
- fol. 500. Bécs, 1556. február 4.
I. Ferdinánd az alsó-magyarországi pénzverőknek a tallér értékléből, valamint a maximálisan verhető ezüstpénzről.
- fol. 501. Bécs, 1556. április 9.
I. Ferdinánd az Alsó-ausztriai Kamarának Libetbánya adómentességéről.
- fol. 502. Bécs, 1556. június 30.
I. Ferdinánd az Alsó-ausztriai Kamarához az alsó-magyarországi bányavárosok által évente a zólyomi kapitánynak befizetendő cenzusról.

- fol. 503–515. Bécs, 1556. június 25.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Körmöcbánya számára a pénzverésért járó kamarai adósságról, valamint a a város által ez ügyben Mária királynéhoz ez ügyben benyújtott kérelemről.
Brüsszel. 1556. április
Mária királyné javaslata ez ügyben.
1556. április 1.
A körmöci kamara kimutatása a hetenként vert ezüstpénzekről, pénznemenként szétválasztva.
- fol. 516. Bécs, 1556. augusztus 15.
I. Ferdinánd pesti Bornemissza Ferenchez az általa nyitott két tar-
noviczi bánya további hat évre szóló szabad műveléséről.
- fol. 519–520. Pozsony, 1557. március 19.
A Magyar Kamara jelentése a nemesi birtokokon felfedezett
aranybányákról.
- fol. 521–524. Besztercebánya, 1557. szeptember 4.
Caspar Kaufmann és Valentin Döndl jelentései Valentin Eck bártfai
polgár Gölnicbányán művelt vasbányáiról.
- fol. 525–526. Bécs, 1557. szeptember 16.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése az alsó-magyarországi bánya-
kamarák működésére kiküldendő biztosokról, javaslata szerint
Georg Singer alsó-ausztriai főhegymester kiküldését elegendőnek
találják.
- fol. 527. Pozsony, 1557. március 19.
A Magyar Kamara jelentésének német nyelvű fordítása a nemesi
birtokokon felfedezett aranybányákról.
- fol. 528–532. Bécs, 1557. március 8.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Hans Nuntaller körmöcbányai
álláskérélmével kapcsolatban az alkamaragróf állására, valamint
Maschkonak Murányra helyezésével megüresedett véglesi udvar-
bírói tisztről.
1557. február
Hans Nuntaller álláskérélme.
- fol. 533–538. 1557. március 31.
A körmöcbányai pénzverőben található érmék kimutatása, és el-
számolás a pénzverés költségeiről.
- fol. 539–542. Bécs, 1557. április 26.
Az Alsó-ausztriai Kamara a Hans Scharberger idős kora miatt meg-
üresedő selmezbányai alkamaragrófi tisztre kinevezendő Hiero-

- nymus Salius (Scharberger rokona) ügyében, valamint a neki kiadandó utasításról.
Selmecebánya, 1557. április 1.
Hans Scharberger kérelme ugyanebben ez ügyben.
- fol. 543–544. 1557. július
Caspar Kaufman jelentése a Besztercebánya városa által elbirto-
kolt kamarai ispotályról, valamint annak bérletbe adásáról.
- fol. 545–551. Bécs, 1557. július 9.
Az Alsó-ausztriai Kamara a Valentin Leyner körmöcbányai pénz-
vizsgáló mellett dolgozó megüresedett ellenőri állásra, Christoph
Lehman helyére két pályázó van: Bartolomeus Suessen könyvelő
és Paul Hartman. A kamara az utóbbi pályázót támogatja.
Körmöcbánya, 1557. május 13., június 22.
Valentin Leyner benyújtott javaslatai ugyanebben az ügyben.
- fol. 552–553. 1557. szeptember
Javaslat a Magyarországon verendő pénzekről, illetve arról, hogy
értéküket a többi tartományban vert pénzéhez kell igazítani.
- fol. 554. Bécs, 1557. szeptember 13.
I. Ferdinánd az Alsó-ausztriai Kamarához a Magyarországon ve-
rendő pénz ügyében a magyarországi rendek elé terjesztendő ja-
vaslat kidolgozásáról.
- fol. 557–559. Bécs, 1558. augusztus 26.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Rafael Steger besztercebá-
nyai lelkész által bérletbe vett ispotály bérleti szerződéséről.
- fol. 560–561. H. n., é. n.
Wolfgang Hochenwarter kérelme az ellene szerinte igazságtalanul
lefolytatott vizsgálat ügyében. (Matthias Manlich, Balassa János zó-
lyomi kapitány, Tiburtius Jobst)
- fol. 562–567. Augsburg, 1558. augusztus 2.
Matthias Manlich augsburgi kereskedő ajánlólevele az ágense, Kon-
rad Reiser által benyújtott panaszlevélhez. Ebben Reiser az Alsó-Ma-
gyarországról Lengyelország felé szállított réz kereskedésének ne-
hézségeiről számol be, amelyet Krakko város árumegállító joga
okoz. Csatolva Reiser panaszlevele. (Boroszló, Zsigmond Ágost len-
gyel király, Martin Cromer lengyel követ)
- fol. 568–573. Besztercebánya, 1557. december 20.
Caspar Kaufmann jelentése a Leopold Püchler által ki nem fizetett
arany, ezüst és réz értékéről. Valentin Leyner kimutatása a költsé-
gekről és az adósságokról. (Hans Scharwerger)

- Besztercebánya, 1557. november 22.
Wolfgang Hochenwarter kérelme az élelmiszerek megdrágulása miatt Besztercebányára szállítandó gabona ügyében.
- fol. 574–585. Augsburg, 1558. július 31.
Matthias Manlich kérelme és részletes javaslatai az Alsó-Magyarországról Lengyelország, Teschen, Németalföld, Spanyolország, Portugália felé szállított réz kereskedéséről.
(Krakkó, Konrad Reiser)
- fol. 586–587. Bécs, 1558. április 12.
Miksa főherceg az Alsó-ausztriai Kamarának a besztercebányai réz Lengyelországba és Teschenbe vezető kereskedelmének nehézségeivel kapcsolatban. (Krakkó)
- fol. 588–600. Bécs, 1558. május 14.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Hans Trapp fizetésének emeléséről, aki a besztercebányai és körmöcbányai vízemelő-szerkezetet készítette.
Eil, 1558. április 13.
Hans Trapp fizetésemelés iránti kérelmei.
Körmöcbánya, 1557. október 26.
Bartolomeus Suess, Valentin Leyner és Paul Hartman jelentése ugyanebben az ügyben.
H. n., é. n.
Wolfgang Hochenwarter és Caspar Kaufmann jelentése ugyanebben az ügyben.
Bécs, 1558. május 20.
I. Ferdinánd parancsa az Alsó-ausztriai Kamarához ugyanebben az ügyben.
- fol. 601. Bécs, 1558. május 21.
I. Ferdinánd az Alsó-ausztriai Kamarához a besztercebányai rézművek miatt a körmöci és besztercebányai szénégetők által felhasznált erdők kiéléséről, és az erdőhasználat szabályozásáról.
- fol. 602. Bécs, 1558. május 25.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése az 1557-ben az alsó-magyarországi bányavárosokba rendelt biztosok feljegyzéséről, valamint a Georg Ringer és Georg Niderist alsó-ausztriai hegy mesterek által elkészített végjelentésről.
- fol. 603–605. Bécs, 1558. június 1.
I. Ferdinánd az Alsó-ausztriai Kamarához a tescheni és krakkói súlyokról, a Valentin Tändlnék és Gallen Fräntzlnék kiadandó utasításáról, a körmöcbányai kamaragróf ellenőrének (Christoph Lehman) megüresedett állásáról. (rézkereskedelem)

- fol. 606–607. Bécs, 1558. június 8.
Az Udvari Kamara Marx Sinckmosernek a magyarországi rendek panaszáról, miszerint a magyar és a többi, Magyarországon is használt pénznemek eltérése miatt nagy károk érik őket.
- fol. 608–609. Bécs, 1558. június 23.
I. Ferdinánd körrendelete az erdők védelméről.
- fol. 610–625. Bécs, 1558. június 25.
I. Ferdinánd az alsó-magyarországi bányavárosokhoz az Érsekújvárhoz tartozó Woytza községnél létesítendő aranyfeldolgozó kialakításáról, a besztercebányai Caspar Kaufmann és munkatársainak odaküldéséről.
Bécs, 1558. július 30.
Wolfgang Hochenwarter, a besztercebányai rézművek vezetőjének kinevezése.
Bécs, 1558. december 23.
Miksa főherceg I. Ferdinándhoz Caspar Kaufmann besztercebányai rézmű helyettes vezetőjének kérésével kapcsolatban, amelyet a besztercebányai munkások fizetéséről nyújtott be, valamint Matthias Manlich kérésével és az általa kiszállított réz elszámolásai-val kapcsolatban.
Bécs, 1558. december 14.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Matthias Manlich és ágense, Konrad Reiser kérésével kapcsolatban, valamint a megkötött szerződés ellenőrzéséről (Mattheus Prewen), és a kiszállított réz mennyiségének elszámolásáról.
Augsburg, 1558. november 22.
Matthias Manlich beadványa a kiszállított réz elszámolásairól. (Konrad Reiser)
Besztercebánya, 1558. december 10.
Wolfgang Hochenwarter és Caspar Kaufmann jelentése a besztercebányai és körmöcbányai munkások fizetéséről.
Augsburg, 1559. február 27.
I. Ferdinánd parancsa a Matthias Manlich ágenst ért károk ügyében.
- fol. 626–627. Bécs, 1558. június 23.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Woytzánál kialakítandó aranyfeldolgozóról, Valentin Prüstl kiküldéséről, valamint a lipői hegymester utasításáról, amelyet az új bányarendtartáshoz kell igazítani.
- fol. 628–640. Bécs, 1558. július 26.
Az Alsó-ausztriai Kamara benyújtja az Udvari Kamarának a Villachból az alsó-ausztriai bányavárosokba szállított ón mennyiségéről készített kimutatásokat. Csatolva a kimutatás az 1551–1558 közötti szállításokról.

- fol. 631a–634a Bécs, 1558. július 12.
Hans Helfrich panasza a Balassa János zólyomi kapitány által akadályozott rézkivitelről.
Augsburg, 1558. szeptember 8.
Matthias Manlich panasza ugyanebben az ügyben.
- fol. 635a–636a Besztercebánya, 1558. június 25.
Caspar Kaufmann az Udvari Kamarához gazdálkodási nehézségeiről, a pozsonyi harmincadtól, Matthias Manlich ágensétől kapott összegekről, valamint a ki nem fizetett kiadásokról.
- fol. 637a–642. Bécs, 1558. július 2.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Caspar Kaufmann fizetésének emeléséről, Erasmus Guet és ellenőre, Oswald Waal hátralékairól, a zólyomlipcsei uradalomból Kaufmann részére utalandó pénzről, annak nehézségeiről, a Matthias Manlich besztercebányai ágensétől, Wolf Khiersteintől, Wolf Kremertől, Leopold Püchlertől, Rueprecht Puelachertől várható bevételekről. Csatolva Rueprecht Puelacher jelentése, valamint az Alsó-ausztriai Kamara átirata az Udvari Kamarához ugyanebben az ügyben.
- fol. 643–670. Bécs, 1558. július 7.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Wolfgang Roll körmöcbányai alkamaragróf kérelmével kapcsolatban, amelyet a kiküldött biztosok jelentésében szereplő elszámolási pontatlanságok miatt nyújtott be. Csatolva: Wolfgang Roll ez ügyben benyújtott kérvényei. (Mattheus Prewen, Christoph Lehman, Bartolomeus Suessen)
A Christoph Lehman és Bartolomeus Suessen által elvégzett vizsgálat azon pontjai, amelyek Wolfgang Roll alkamaragróft érintettek. A hátralékok elszámolásai az 1556. évről.
- fol. 671–677. 1558. október 1.
Wolfgang Hochenwarter jelentése az Udvari Kamarához a besztercebányai rézművek működéséről, a munkások fizetésének elmaradásáról, a libetbányai réz eladási lehetőségeiről, a Christoph Lehman és Bartolomeus Suessen által ellene felhozott hiányosságokról. Tiburtius Jobst jelentése a királyi biztosok által felfedezett hiányosságokról. (Christoph Lehman, Bartolomeus Suessen, Jakob Pramheusel, Wolfgang Hochenwarter)
Besztercebánya, 1558. szeptember 15.
Caspar Kaufmann és Wolfgang Hochenwarter jelentése az Udvari Kamarának a Balassa János zólyomi kapitány által Tiburtios Jobst besztercebányai bányahivatalnok ellen folytatott vizsgálatról, valamint Balassa hatalmaskodásáról ebben az ügyben, illetéktelen intézkedéseiről, amely a bányavárosok joghatóságát is sértette.

- fol. 678–683. Bécs, 1558. szeptember 28.
Konrad Reiser, Matthias Manlich ágensének jelentése a besztercebányai rézkereskedésről, a királyi biztosok által megállapított problémákkal kapcsolatban (fizetési késések, a Manlich-féle vállalkozás tevékenysége, a kiszállított réz mennyiségének növelése, a már kiszállított réz helyes mennyisége, elszámolási problémák, a libetbányai réz kereskedelmének lehetőségei, a Manlich-féle vállalkozás számára nyújtott szállítási lehetőség átadása mások számára is).
- fol. 684–687. Bécs, 1558. október 24.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Georg Puechner besztercebányai hegymester halálával megüresedett állás betöltéséről, a kamara által ajánlott Georg Singerről, valamint jelöltjeiről (Hans Schweickofer, Augustin Gaißmayr)
Bécs, 1558. október 5.
Georg Singer hegymester álláskérérelme.
- fol. 688–689. Bécs, 1558. november 8.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Veiten és Lorenz Öder selmebányai bányavállalkozók által benyújtott kérelemmel kapcsolatban, amelyben az Öder testvérek új bánya nyitását kérelmezik. (Caspar Kaufmann, Wolfgang Rolln)
- fol. 691–698. Augsburg, 1559. január 9.
I. Ferdinánd Miksa főherceghez a zólyomi kapitány, Balassa János, illetve Wolfgang Hochenwarter és fia, Hans között a szabad hetivásár-tartás miatti ellentétekről.
Bécs, 1558. október 17.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Blasien Hellen körmöcbányai pénzverőmester elszámolási ügyében. (Hans Dernschwam, Fugger)
Augsburg, 1559. január 9.
I. Ferdinánd parancsa az alsó-magyarországi bányavárosok szabad hetivásár-tartása ügyében.
Bécs, 1558. augusztus 22.
I. Ferdinánd Besztercebánya városához ugyanebben az ügyben.
- fol. 699–700. Pozsony, 1559. február 20.
Miksa főherceg parancsa a komáromi és a győri udvarbíróhoz, valamint Thomas Prandorfer pozsonyi főharmincadoshoz a körmöcbányai rézkereskedelemben elszenvedett károk megelőzéséről.
- fol. 701. 1559. január 20.
Raphael Steger a besztercebányai ispotály gondnokának (rector) kérérelme az általa bérelt – amit Wolfgang Hochenwarter által erősen ellenzett – besztercebányai ispotály bérleti jogának megerősítéséről.

- fol. 702–704. 1559. március
A Magyar Kamara kérelme a Fuggerekkel fennálló ellentéteinek kivizsgálására kiküldendő bíróság megerősítésére. Csatolva a bíróság javasolt összetétele.
- fol. 705–718. Bécs, 1559. február 15.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Mattheus Paldauf besztercebányai polgár által Wolfgang Hochenwarter ellen, az általa létesített új rézhutákkal összefüggésben beadott kérelemmel kapcsolatban. Csatolva: Mattheus Paldauf besztercebányai polgár kérelme. Villach, 1558. november 19.
Georg Singer és Georg Niderist hegymesterek részletes jelentése ugyanebben az ügyben.
- fol. 719–724. Bécs, 1559. március 10.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Hans Hanuschko és Gregor Glos besztercebányai Waldbürgerek által új bánya nyitásáról benyújtott kérelemmel kapcsolatban. Csatolva: Hans Hanuschko és Gregor Glos besztercebányai Waldbürgerek kérelme.
Besztercebánya, 1559. január 21.
Wolfgang Hochenwarter és Caspar Kaufmann jelentése ugyanebben az ügyben.
- fol. 725–726. Bécs, 1559. február 25.
Johann von Schonkhirchen jelentése Miksa főhercegnek a besztercebányai rézkereskedelem hátrányairól, javasolja, hogy az Alsó-ausztriai Kamara küldjön Besztercebányára biztosokat, akik megvizsgálják a problémákat. (Thomas Prandorffer pozsonyi főharmincados, győri és komáromi harmincad)
- fol. 727–735. Bécs, 1559. március 16.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése arról, hogy a Körmöcbányáról befolyó 500 aranyat részben a besztercebányai rézművek erdőire költik, valamint a rézmű faellátásának nehézségeiről.
Körmöcbánya, 1559. február 15.
Wolfgang Hochenwarter és Wolfgang Roll jelentése a Körmöcbánya erdeinek felhasználásáról szóló parancsa következményeiről, a város által felsorolt sérelmekről, és az megfelelő mennyiségű fa nélkülözhetetlenségéről.
Körmöcbánya, 1558. november 24. és december 12.
Körmöcbánya sérelmei a város erdőhasználatának korlátozása, valamint az erdőhasználatra kivetett cenzus miatt.
- fol. 736. Augsburg, 1559. április 5.
I. Ferdinánd parancsa az Alsó-ausztriai Kamarához a körmöcbányai erdők felhasználásáról, valamint az erdőhasználatra kivetett cenzus ügyében.

- fol. 737. 1559. április 6.
I. Ferdinánd Miksa főherceghez a selmecebányai Glanzenbergnél feltárt érclelőhely bányajogáról.
- fol. 738–741. Bécs, 1559. február 23.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Miksa főherceghez Valentin Leyner pénzvizsgáló körmöcbányai városi tanácsossá választásáról, és annak nehézségeiről.
Körmöcbánya, 1559. február 6.
Valentin Leyner pénzvizsgáló beadványa ugyanebben az ügyben.
- fol. 742–743. Bécs, 1559. április 8.
Az Alsó-ausztriai Kamara Miksa főherceghez a Zrínyi Miklós részére Alsó-Magyarországon kiválasztandó várról és a hozzá tartozó bányaművekről. (Georg Singer)
- fol. 744–747. Bécs, 1559. május 13.
Miksa főherceg I. Ferdinándhoz a Manlich-féle vállalkozás tescheeni részállításai miatt őket ért károkról, Wolfgang Hochenwarter erről benyújtott jelentéséről.
1559. május 10.
Wolfgang Hochenwarter jelentése ugyanebben az ügyben.
- fol. 748–755. Bécs, 1559. április 22.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Wolfgang Hochenwarter által javasolt és Caspar Kaufmann helyét betöltő Oswald Mayrról, valamint a bányakamara által a besztercebányai kamaraházban felállítandó húskimérésről. A mészárszék szükségleteire Zólyomlipcséből és Véglesről lehetne beszerezni élő állatot, de ezt Balassa János és Dobó István felvásárlásai nehezítik. Ezenkívül jelentést tesz a woytzai bánya hegymesteréről, valamint a Balassa János által támasztott nehézségekről.
H. n., é. n.
Wolfgang Hochenwarter jelentése a Besztercebányán létesítendő mészárszékről, a woytzai hegymesterről, Valentin Prusstlrról, valamint Balassa János hatalmaskodásairól, és az általa még Krakkóba is kiszállított aranyról.
Besztercebánya, 1559. április 10.
Waldtman jelentése a Besztercebányán létesítendő mészárszékről.
Zólyom, 1559. április 6.
Balassa János zólyomi kapitány a bányagazdálkodás kapcsán az őt illető jogokról, és a hegymester kinevezéséről.
Bécs, 1558. június 22.
I. Ferdinánd parancsa gyarmati Balassa János zólyomi, véglesi és zólyomlipcsei kapitánynak, amelyben megtiltja az élelmiszer és a bor felvásárlását és annak máshová, nem a bányavárosokba történő kiszállítását.

- fol. 756–761. Bécs, 1559. április 22.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Miksa főhercegnek a Körmöcbányán verendő két új értékű pénzről, ami ellen a legutóbbi országgyűlésen törvényt hoztak, valamint javaslatot tesznek arra, hogy ezeket a bécsi érmékhez és értéklábhhoz lehetne igazítani.
Körmöcbánya, 1559. április 14. és március 5.
Wolfgang Roll és Paul Hartman jelentései az Alsó-ausztriai Kamarához az új pénzek mintáiról és a verőtőke elkészítéséről és kipróbálásukról, de egyben kétségüket fejezik ki, hogy az új pénz hasznos és nem kárt okoz-e. (Adam Hartman, Conrad Storn bécsi pénzverőmester és pénzvizsgáló)
- fol. 762. Augsburg, 1559. május 8.
I. Ferdinánd az Alsó-ausztriai Kamarához Paul Hartman, a körmöcbányai kamaragróf ellenőrének kinevezéséről.
- fol. 763–767. Bécs, 1559. április 26.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a bányakamara mellett szolgáló katonaság 1558-ból elmaradt fizetéséről, valamint a hátralékok kifizetésének módjáról. Csatolva: Wolfgang Hochenwarter jelentése és a besztercebányai katonaság kérelme ugyanebben az ügyben.
- fol. 768. 1559. május 10.
Valentin Fristll hegymester panasza Balassa Jánosnak a woytzai bánya működtetését zavaró hatalmaskodásairól.
- fol. 769–789. Bécs, 1559. április 21.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Matthias Manlichnak a bányavárosokban maradt hagyatéka felől, a rézkereskedelem folytatásának lehetőségeiről Teschen és Krakkó irányába, Wolfgang Hochenwarter javaslatairól. Csatolva: Matthias Manlich örökösének kérvényei.
Bécs, 1559. március 31.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a tescheni és a krakkói mértékek miatt a besztercebányai rézkereskedelemben elszenvedett károkról, javaslatot tesz azok kijavítására, valamint a Manlich-vállalkozás által még ki nem szállított réz sorsára.
Augsburg, 1559. május 19.
I. Ferdinánd parancsa a krakkói és tescheni rézlerakat számára, a besztercebányai rézkereskedelemtől Wolfgang Hochenwarter által tett javaslattól, az ott maradt réz felvásárlásáról, a rézkereskedelem intézéséhez szükséges személyzetről, valamint a Manlich-vállalkozás által kiszállított réz elszámolásáról.
- fol. 790–795. Bécs, 1559. május 12.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Caspar Kaufmannak, az egykori besztercebányai rézvállalkozás helyettes vezetőjének hátralékai-

ról és tartozásairól (ő maga Bécsbe költözött), illetve javaslatot tesz Oswald Mayr kinevezésére.
Caspar Kaufmann kérelme a nála talált hiányokkal kapcsolatban, egyben részletesen beszámol ezek keletkezéséről.

- fol. 796–799. Bécs, 1559. június 3.
Miksa főherceg I. Ferdinándhoz Oswald Mayr, Hans Hochenwarter és Stefan Puechner kinevezéséről, illetve az ő, valamint a bányászok fizetéséről.
Besztercebánya, 1559. május 19.
Oswald Mayr, Hans Hochenwarter és Stephan Puechner jelentése Miksa főherceghez a kifizetendő pénzekről, a Matthias Manlich ágense, Mattheus Sussn által kifizetett pénzről, és a hiányokról, amelyet Pozsonyból és Bécsből remélnék az olvasztóknál és a bányákban dolgozók fizetésére.
- fol. 800–810. Bécs, 1559. június 14.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Wolfgang Hochenwarter által a munkások fizetésére és az öntéshez szükséges nyersanyagok beszerzésére igényelt pénzüsszegekről.
Besztercebánya, 1559. június 6.
Wolfgang Hochenwarter jelentése ebben az ügyben, valamint az általa összeállított részletes kimutatás az adósságokról.
Besztercebánya, 1559. június 2.
Wolfgang és Hans Hochenwarter, Augustin Gaistmeier, Stephan Puechner, Paul Schinagl és Michael Rahwenn kérelme és jelentése ugyanebben az ügyben.
- fol. 811–812. Bécs, 1559. június 1.
Miksa főherceg parancsa Besztercebánya városához: a bérletbe adott ispotályért kapott 200 forintot nyugta ellenében Wolfgang Hochenwarternak fizessék be.
- fol. 813–820. Khornberg, 1558. július 10.
Wolfgang Hochenwarter jelentése az Udvari Kamarának Matthias Manlich rézkereskedelmével kapcsolatban, a bányászok és munkások fizetlenségéről, valamint a Manlich helyi ágense, Wolf Khirstein által okozott károkról.
Bécs, 1558. június 7.
Hans Hochenwarter az Udvari Kamarához a Zólyom megyei nemesség által bérelt tizedekről, a Balassa János zólyomi kapitánytól ez ügyben szerzett információkról, valamint a besztercebányai munkások fizetlenségéről és a hatalmas felhalmozódott tartozásokról.
Besztercebánya, 1558. június 2.
Stephan Puechner részletes jelentése Wolfgang Hochenwarternak a befolyó jövedelmekről (harmincad, Wolf Kurstein, Caspar Kauf-

mann, Jacob Frisst, Balassa János), valamint a munkások fizetlenségéről, a munkásokkal és a várossal ez ügyben folytatott tárgyalásokról, a Wolf Kurstein által jogtalanul folytatott kereskedésről.

- fol. 821–825. Bécs, 1559. július 5.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Wolfgang Hochenwarter által felterjesztett problémákkal kapcsolatban, amelyeket Balassa János zólyomi kapitány okoz az élelmiszer-felvásárlása miatt (Dobó István), amelyek a bányakamara besztecebányai mészárszékének működését is nehezítik, mert így drágaságot okoznak.
- fol. 826–835. Bécs, 1559. július 20.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a besztecebányai rézkereskedelem problémáiról, Matthias Manlich, a tescheni és krakkói Kupfergewicht miatti károkról, Wolfgang Hochenwarter javaslatairól ebben a témában.
Besztecebánya, 1559. június 10.
Wolfgang Hochenwarter jelentése ugyanebben az ügyben, a Manlich-vállalkozás által hátrahagyott réz felvásárlásáról, valamint részletes javaslatai a problémák megoldására.
Teschen, 1559. április 7.
Paul Schinagl, Calixtus Stampiep és Andreas Mergener Wolfgang Hochenwarterhez és Caspar Kaufmannhoz a tescheni mázsa megváltoztatása ügyében.
Besztecebánya, 1559. június 4.
Valentin Deündl és Leonhardt hámosok, valamint Tiburtius Jobst, a rézmű írnokának javaslatai a rézmű teljesítményének javítására (részletes munkaleírás).
Bécs, 1559. augusztus 1.
Miksa főherceg parancsa a krakkói és tescheni rézmértékek, valamint a Manlich-féle vállalkozás ügyében tett jelentések kivizsgálásáról, valamint a morva handgráf utasításáról, és a grünwaldi erdők használatával kapcsolatban benyújtandó jelentésekről.
- fol. 836–839. Bécs, 1559. július 19.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a besztecebányai kamara által létesített mészárszék német mészárosra által vásárlandó húsról, valamint a mészárszék jobb kihasználásáról (szappanfőzés). Csatolva: Wolfgang Hochenwarter jelentése ugyanebben az ügyben, a mészárszék beszerzési forrásairól (Selmecbánya, Körmöcbánya, Zólyom, Oswald Mayr, Wenner Balázs, Kassa), a városok kereskedőinek panaszairól, a bor, a kenyér és a rossz barna sör beszerzési nehézségeiről.
- fol. 840–843. 1559. november
Besztecebánya város beadványa a kamarai mészárszék működése miatt. (hús, szappan)

- fol. 844–868. 1559. november
 A Raphael Steger által bérbe vett besztercebányai ispotály bérletével, valamint a bérleti összegnek Wolfgang Hochenwarternek történő kifizetésével kapcsolatos iratok.
 Bécs, 1559. június 1.
 Pozsony, 1559. március 8.
 Bécs, 1559. július 16.
 Linz, 1559. szeptember 3.
 Prága, 1599. február 5.
 Miksa főherceg és II. Rudolf parancsai ebben az ügyben.
 Besztercebánya, 1559. augusztus 21.
 A besztercebányai rézművek bányászainak kérvénye az ottani ispotály miatt őket ért károkról.
 1559. február
 Raphael Steger kérelme ugyanebben az ügyben.
 1559.
 Wolfgang Hochenwarter jelentései ugyanebben az ügyben.
- fol. 869–870. Pozsony, 1559. november 6.
 Thurzó Ferenc jelentése a Fuggerek ügyében megkapott utasításról, amivel kapcsolatban Desewffy Jánossal már tárgyalt, és ebben az ügyben hamarosan tárgyalni fog a győri püspökkel. (Hieronymus Harder, az Udvari Kamara titkára)
- fol. 871–876. Bécs, 1559. október 12. és december 13.
 Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Paul Hartman, a körmöcbányai alkamaragróf ellenőrének kérelmével kapcsolatban, amelyet fizetésének emelése miatt adott be. (elődje Christoph Lehman, Wolfgang Roll körmöcbányai alkamaragróf) Csatolva Paul Hartman kérvénye.
- fol. 877–882. Bécs, 1559. október 31.
 Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Stájerországba utazó Wolfgang Hochenwarter helyettesítésével megbízott Oswald Mayr kérelmével kapcsolatban, aki nem tudja ellátni a szolgálatot Hochenwarter helyett, mert Besztercebányán dögvészjárvány dúl, valamint a moschnitzi hutákhoz szükséges ón beszerzéséről, és az ahhoz szükséges pénz hiányáról. Csatolva Oswald Mayr kérelme.
- fol. 883–887. Augsburg, 1559. október 30.
 Georg Ilsung Landvogt in Schwaben jelentése a Manlich-féle hitelről, valamint a Manlich-vállalkozás által ki nem szállított réz ügyében, az augsburgi kereskedőcégektől (Fugger, Georg Paungartner, Weelser, Gimel, Remen, Galler, Rechlinger, Khrafftern) remélt hitelekéről, amelyeket a háború miatt nem tudott beszerezni, a cégeknek most nincs kölcsönözhető pénzük. Ezzel szemben javaslatokat tesz a rézkereskedelem újbóli feltámasztására, aminek fe-

jében hajlandók lennének további összegeket az uralkodó rendelkezésére bocsátani. Ezzel kapcsolatban ismerteti az augsburgiak javaslatait (Herbrott, Jacob Weitting), valamint a Csehországból várható jövedelmek felhasználására tesz javaslatokat.

- fol. 888–890. Bécs, 1559. május 10.
Az Alsó-ausztriai Kamara a borostyánkői vár építéséről, valamint Christoph Jörger jelentésével kapcsolatban, amit a Balassa János-sal együtt az új hutában elvégzett próbaolvasztásról nyújtott be. A jelentés részletesen elemzi az eljárás és a munkafolyamat hátrányait és előnyeit.
- fol. 891–896. Bécs, 1559. szeptember 6.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Adam Payr Kammerwegerként való alkalmazása és fizetése tárgyában Wolfgang Roll által benyújtott javaslatról. (Körmöcbánya, aranyverő elszámolásai, Matthias Sturbitz) Csatolva Wolfgang Roll és Adam Burger e tárgyban kelt javaslatai.
- fol. 898. 1560.
Augustin Gaißmayr besztercebányai hegymester jelentése a munkások fizetetlenségéről.
- fol. 899–901. 1560.
Raphael Steger, a besztercebányai ispotály gondnoka, még itáliai utazását megelőzően kéri az uralkodót, hogy erősítse meg a Besztercebánya városával kötött szerződést, amelyet Wolfgang Hochenwarter meg akart semmisíteni. Részletesen leírja, hogy egy lengyel nemes, Balthasar Pernus 700 forintos tartozásával kapcsolatban hogyan járt el a bochniai és krakkói tanácsnál (Joanes Narembys, Jacobus Syeraczky), egyben kéri, hogy az uralkodó járjon közben ebben az ügyben a lengyel királynál. Csatolva a bochniai tanács előtt tett felvállás másolata.
- fol. 902–903. Pozsony, 1560. november 7.
Thurzó Ferenc és Desewffy János jelentése a Fuggerek ügyében összehívandó bíróságról és a tárgyalás előkészületeiről. (győri, veszprémi, erdélyi püspökök, Bánffy, Zay, Rakovszky, alnádor, alországbíró)
- fol. 904–923. Bécs, 1560. január 20.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a besztercebányai és libetbányai rézművek gazdálkodásával, valamint az innen várható jövedelem nagyságával kapcsolatban. (Hans Scharberger)
1560. január 18.
Oswald Mayr részletes jelentése a besztercebányai és libetbányai rézművek működési költségeiről, valamint a várható jövedelmekről. A besztercebányai rézmű utolsó negyedévi elszámolásai.

- Murány, 1559. november 30.
Melchior Matschko murányi kapitány Oswald Mayrhez a murányi vár szükségleteire utalandó pénzről. Az 1559 végén a besztecebányai rézművek bevételeiből történő kifizetések elszámolása.
H. n., é. n.
Gilgen Taininger özvegye, Magdolna kérvénye elhunyt férjének a véglesi vár elszámolásaiból elmaradt hátralékainak elengedéséről. (Melchior Matschko véglesi főudvarbíró, Mattheus Mitterspracher ellenőr)
- fol. 924–925. Besztecebánya, 1560. február 5.
Wolfgang Hochenwarter jelentése a besztecebányai rézművek év végi és tavaszi kifizetéseiről.
- fol. 926. 1560. február
Nagy Tamás kérelme erdélyi mustramesterként Kendy Ferenc alatt betöltött szolgálataiért járó fizetésének Johannes Gortschacker által történő kifizetéséért.
- fol. 927–928. Besztecebánya, 1559. február 5.
Wolfgang Hochenwarter jelentése Raphael Steger, a besztecebányai ispotály gondnoka által ellene beadott kérelmével és panaszával kapcsolatban, és a besztecebányai ispotály bérleményéről. (esztergomi érsek)
- fol. 929–930. Besztecebánya, 1560. március 17.
Wolfgang Hochenwarter jelentése a Matthias Manlich még hátralékos 12 000 forintos hitelében eljáró Mattheus Suessszel folytatott tárgyalásokról, és ezzel kapcsolatban a besztecebányai munkásoknak járó kifizetésekről.
- fol. 931–939. H. n., é. n.
Wolfgang Hochenwarter jelentése Mattheus Paldauf ellene felhozott vádaskodásairól, amelyet Paldauf a faszénszállításokkal kapcsolatban nyújtott be. (Christoph Jörger) Csatolva: Mattheus Paldauf besztecebányai polgár panasza az általa létrehozott új besztecebányai olvasztómű miatt elszenvedett kárával kapcsolatban, amelyet főként Wolfgang Hochenwarter erőszakoskodásai okoztak.
Besztecebánya, 1557. november 9.
Bálint zólyomi alesperes, Radvánszky Ferenc, Scherper Balázs, Bálint radványi bíró, valamint több besztecebányai polgár, Felix Salat krakkói, Antal Thayow-i öntőmester jóállása a Mattheus Paldauf számadásaiban felfedezett hiány kifizetéséért. Stefan Puechner és Michael Rahwein könyvelők jelentése a Mattheus Paldauf számadásaiban felfedezett hiányról.

- fol. 940–941. Bécs, 1560. március 1.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Wolfgang Roll körmöcbányai alkamaragróf és Paul Hartman ellenőr által a körmöcbányai pénzverés nehézségeiről benyújtott két jelentésről, amelyeket főként Körmöcbánya város és több Waldbürger tiltakozásai okoztak az újonnan emelt épületek miatt, valamint jelentést tesz a kamara Georg Singer és Oswald Mayr ez ügyben tett jelentéseiről.
- fol. 942–945. Bécs, 1560. március 27.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a besztercebányai réztermeléshez szükséges ón Lengyelországból történő beszerzéséről.
Besztercebánya, 1560. január 29.
Hans Hochenwarter és Stefan Puechner jelentése ugyanebben az ügyben. (Oswald Mayr, Sebastian Aichhorns krakkói ágens, Matthias Manlich)
- fol. 946–947. Besztercebánya, 1560. március 1.
Wolfgang Hochenwarter jelentése a Peter Thainglnek és cégtársainak pénz, illetve ón fejében eladott rézről (Krakkó) és annak kiszállításáról (oravai harmincados), illetve a bányavárosokban tapasztalható drágaságról, amiben a győri és a komáromi élésmesterek segítségét kéri.
- fol. 948–952. Bécs, 1560. március 21.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Niklas Kreusl selmecebányai alkamaragróf kéréséről, amit Jacob Khunigsberger darabont (Hüttenreitter Trabant) állásának Andeas Paczko által történő betöltésével kapcsolatban nyújtott be. Csatolva: Jacob Khunigsberger kérvénye.
Selmecebánya, 1560. február 25.
Niklas Kreusl kérvénye ugyanebben az ügyben.
- fol. 953–956. Bécs, 1560. március 29.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Georg Singer alsó-ausztriai főhegymester és Oswald Mayr könyvelő által a körmöcbányai kamaraház új építkezéseiről benyújtott feljegyzéséről. (Erasmus Guet, Zólyomlipcse) Csatolva: Wolfgang Roll és Paul Hartman (Körmöcbánya, 1559. október 14.), valamint Georg Singer és Oswald Mayr jelentései a körmöcbányai kamaraházban épült új istállókról.
- fol. 957–958. Bécs, 1560. március 26.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Niklas Kreusl selmecebányai alkamaragróf által a bélébányai bányákról benyújtott jelentéséről.
- fol. 959–962. Bécs, 1560. március 22.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése az Anton Sprengen zólyomlipcsei várnagy által Hans Mitschintzky zólyomi alispán ellenében a pojnikai alattvalók robotoltatásával kapcsolatban benyújtott panasszal kap-

csolatban (Balassa János zólyomi kapitány, Mattheus Mitterspracher ellenőr, Végles), valamint Oswald Mayr és Stephan Puechner által az ingyenmunkapénz (gratuitus labor) ügyében beadott jelentéséről.

- fol. 963–964. Bécs, 1560. április 16.
I. Ferdinánd parancsa, amelyben pontos jelentést kér a béalabányai bányák hasznosításával kapcsolatos, a Niklas Kreusl selmecebányai alkamaragróf által az Alsó-ausztriai Kamarához benyújtott feljegyzésről, a bányák hasznosításának lehetőségeiről, azok költségéről. (Oswald Mayr)
- fol. 965–968. H. n., é. n.
Külföldi kereskedők kérvénye a magyar pénz miatt őket ért károk megszüntetése érdekében részletesen elemzik a váltási és átszámolási problémákból adódó költségeket.
- fol. 969–972. Bécs, 1560. május 14.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a Christoph Konritz által benyújtott 1554. évi végelszámolás hátralékairól, valamint azok behajtásáról tett intézkedésekről (Wolfgang Hochenwarter, Matthias Prewen), a Philipp Breiner által kiszállított ezüst elszámolásairól és az ott tapasztalt hiányokról.
- fol. 973–978. Bécs, 1560. május 2.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a besztercebányai rézművek működéséhez szükséges ón lengyelországi beszerzéséről, valamint más, villachi, karintiai ónszállításról (Georg Paradeiser), a szállítások költségeinek előteremtéséről. (Melchior Matschko murányi kapitány)
- fol. 979–994. Pozsony, 1560. június 1.
A magyar rendek panasza a magyar garas (Pfennig?) használatának megtiltása ügyében, valamint annak német fordítása. (esztergomi érsek, Nádasdy Tamás, egri, győri és váci püspökök, Ausztria, Német-római Birodalom)
H. n., é. n.
I. Ferdinánd válasza a magyar rendek panaszára ez ügyben. (1557., 1553. évi országgyűlés, tallér bevezetése, Csehország, V. Károly új pénzrendelete)
H. n., é. n.
Az Udvari Kamara véleménye ugyanebben az ügyben, ahol elsősorban az osztrák tartományokban található pénzekhez való igazítást hangsúlyozzák. (tallér bevezetése, Csehország)
- fol. 995. Bécs, 1560. június 8.
I. Ferdinánd parancsa a Magyar Kamarához, hogy Draskovich György pécsi püspöknek, hogy tegyen jelentést a jászói pörpostáság területén fekvő bányái privilégiumairól.

- fol. 996–997. Besztercebánya, 1560. június 18.
A besztercebányai rézművek munkásainak kérelme annak érdekében, hogy elmaradt bérüket Szent Jakab napjáig fizessék ki. (Wolfgang Hochenwarter)
- fol. 998–999. Kassa, 1560. május 30.
Werner Balázs jelentése Wolfgang Hochenwarternek a felső-magyarországi kamaraigazgatósággal folytatott megbeszéléseiről (Pesthy Ferenc) amiatt, hogy további pénzt szerezzen a kifizetésekre, valamint elegendő élelmiszert tudjon felvásárolni.
- fol. 1000–1003. Besztercebánya, 1560. június 18.
Wolfgang Hochenwarter, Hans Hochenwarter, Stephan Puechner, Augustin Gaismair, Paul Schmagl, Georg Tauchner, Georg Stöckh a besztercebányai rézvállalkozás tisztviselőinek jelentése a munkások fizetésének megszerzésére tett kísérleteikről (Selmecebánya, Körmöcbánya városok Waldbürgerei, magyarországi kereskedőktől felvett kölcsönök), valamint a kifizetendő összegről, a munkások kilátástalan állapotáról, mivel a városiak már nem akarnak hitelbe élelmiszert adni számukra. Jelentik a Manlich-féle vállalkozás ágensével, Mattheus Suess-szel folytatott tárgyalások eredményeit egy újabb, Teschen felé irányuló rézkereskedésről szóló szerződésről, valamint az innen várható jövedelmekről.
- fol. 1004–1009. Bécs, 1560. június 15.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Dóczy Miklós és Gábor beadványával kapcsolatban, amelyet az ellenük felhozott vádak ellenében írtak, miszerint ők zsarnócai vámjukon az uralkodó által kiszállított ólom és ércek után vámot szedtek volna.
H. n., é. n.
Zólyom megyei fuvarosok beadványa a besztercebányai rézvállalkozás tisztviselőihez a Dóczy Miklós és Gábor által a zsarnócai vámon jogtalanul szedett vámokról.
Besztercebánya, 1560. április 5.
Wolfgang Hochenwarter jelentése ugyanebben az ügyben.
Zsarnóca, 1559. december 3.
Nagylúcsei Dóczy Miklós és Gábor panasza ugyanebben az ügyben.
- fol. 1010–1011. Körmöcbánya, 1560. június 16.
Paul Hartman jelentése Wolfgang Hochenwaternek a körmöcbányai pénzverőből a rézmű munkásainak fizetésére küldendő pénzekről.
- fol. 1012–1016. Besztercebánya, 1560. június 16.
Wolfgang Hochenwarter elszámolása a besztercebányai rézmű munkásainak fizetéséről, valamint az arra felvett kölcsönökről.
(Matthias Manlich, Martin Riemer az ulmi Rodt-cég bécsi ágense)

fol. 1017–1022. Bécs, 1560. október 2.

Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a besztecebányai rézművekhez szükséges fa- és szénszükségletek előállításáról, az ehhez szükséges pénz előteremtéséről, valamint Christoph Falbensteiner és Bartholomeus Lueger szénégetőmesterek fizetetlenységük és a hiányzó pénzek előteremtése ügyében beadott kérelemről. (Wolfgang Hochenwarter, Oswald Mayr, Stephan Puechner, Augustin Gaißmayr)

H. n., é. n.

Christoph Falbensteiner és Bartholomeus Lueger besztecebányai szénégetőmesterek beadványa a Garamon leúsztatott, már négy éve kifizetetlen, a fa- és a rézhutákhoz szállított faszén költségeinek kifizetéséről.

fol. 1023–1032. Bécs, 1560. június 14.

Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése az Újvárhoz tartozó németlipcseiek és a woytzai Kesler-féle Szent Mihály bányavállalkozás között a bányahasználattal kapcsolatban kitört pereskedéssel kapcsolatban, egyben javasolja, hogy a kamarai biztosok (csatolt) jelentésével együtt terjesszék fel az alsó-magyarországi bányavárosok pártatlan bírósága elé. Csatolva: a kamarai biztosok (Stephan Puechner, Augustin Gaißmayr, Valentin Peystl, Leopold Puchler, Christoph Aintacher, Georg Tauchner, Lorenz Maslossky) által lefolytatott vizsgálat eredményét tartalmazó jelentés. A németlipcsei bányavállalkozás beadványa ugyanebben az ügyben.

fol. 1033–1037. Bécs, 1560. június 14.

Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a körmöcbányai pénzverőlegények fizetésük elmaradása miatt benyújtott kérelmével kapcsolatban. Csatolva: a körmöcbányai pénzverőlegények kérelme, valamint Wolfgang Roll véleménye ugyanebben az ügyben.

fol. 1038. Bécs, 1560. július 22.

I. Ferdinánd az Alsó-ausztriai Kamarához, hogy Draskovich György pécsi püspöknek a jászói prépostság területén fekvő bányáihoz Pesthy Ferenc felső-magyarországi kamarai igazgató mellé további két, a bányászathoz értő személyt küldjön, hogy meg tudják szemlélni a bányákat és jelentést tudjanak tenni.

fol. 1039–1042. Bécs, 1560. július 29.

Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a selmecebányai alkamaragróf, Niklas Kreussl által benyújtott elszámolásokkal kapcsolatban, valamint a bányakamara személyzetének fizetéséről, illetve az Alexander Strasser Aertzteiller helyére felveendő kifizetésével kapcsolatos nehézségekről, valamint Lorenz Wassergraf esetleges kinevezéséről.

- fol. 1043–1047. Bécs, 1560. július 10.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése az augsburgi Matthias Manlich özvegyével a régi kiszállítások elszámolásainak ellenőrzéséről (Tesch, Krakkó, Késmárk, Besztercebánya) folytatott tárgyalásokról. (Hans Helfenreich ágens)
- fol. 1048–1049. Bécs, 1560. szeptember 7.
I. Ferdinánd az Alsó-ausztriai Kamarához a Glanzenbergnél felállítandó új ólombányával kapcsolatban, amelyről Niklas Kreusl selmecbányai alkamaragróf és ellenőre, Jakob Wurz már jelentést tett.
- fol. 1050.
I. Ferdinánd az Alsó-ausztriai Kamarának, hogy a trencsényi újonnan felfedezett bányák esetében a magyarországi bányaarendtartás alól felmentést ad. (Gaißmayr)
- fol. 1050–1052. Bécs, 1560. szeptember 5.
Az Alsó-ausztriai Kamara támogatja Körmöcbánya város cenzusának elengedését hat év időtartamra. (Zólyom)
- fol. 1053–1054. Bécs, 1560. szeptember 19.
Az Alsó-ausztriai Kamara a Besztercebányán építendő újabb olvasztókkal kapcsolatban benyújtott jelentésekről, valamint a Balassa János által Zólyom várában tartott Urban Zimmermannról, akire az új olvasztók építésénél nagy szükség van. (Wolfgang Hochenwarter, Stephan Puechner, Georg Tauchner, Oswald Mayr, Georg Stöckhl)
- fol. 1055–1062. Bécs, 1560. szeptember 20.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a körmöcbányai pénzverők a magyar négy pfenniges garas verésével kapcsolatos kérelméről, amelyben jelzik, hogy nagy kár éri őket, ha más pénznemben kapják meg fizetésüket.
Bécs, 1560. április 25. és 1559. november 10.
Az Alsó-ausztriai Kamara korábbi jelentései ugyanebben az ügyben.
H. n., é. n.
A körmöcbányai pénzverők kérelme ugyanebben az ügyben.
- fol. 1063–1068. Bécs, 1560. augusztus 31.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Wolfgang Hochenwarter panaszairól, amelyet Oswald Mayr esetleges elutazásával kapcsolatban nyújtott be, mivel Mayr jelenlétére igencsak szükség van az új olvasztóknál. Ezen kívül Hochenwarter nehezményezte, hogy az országbíró vagy annak ítélőmestere eljárhat a bányák ügyében (Balassa János, Rakovszky György, Peter Stock alispán), illetve a bá-

nyák művelését kivizsgáló királyi biztosok tevékenységét is panasolja. (Erasmus Haidenreich, Georg von Mäming, Hironymus Beckh, Blasius Spiller, Torda Zsigmond)
Besztercebánya, 1560. augusztus 10.
Wolfgang Hochenwarter jelentései ugyanebben az ügyben, valamint a bányavárosok ellenkezéséről, amellyel az új bányarendtartást fogadták.

- fol. 1069–1070. Besztercebánya, 1560. augusztus 10.
Wolfgang Hochenwarter beadványa a számára kiadott utasítással kapcsolatban, valamint javaslatairól a rézművek személyzetéről.
- fol. 1071–1072. I. Ferdinánd Wolfgang Hochenwarternek, amelyben Hochenwarter betegsége miatt engedélyezi a bányavárosokba teendő útjának elhalasztását, de egyben meghagyja, hogy amint egészséges lesz, induljon útnak. A Hochenwarter által a Peter Taingel és a libetbányaiak ügyében tett jelentését az Alsó-ausztriai Kamarához továbbították.
- fol. 1073–1074. Bécs, 1560. szeptember 24.
Az Udvari Kamara jelentése Hans Helfenreich a Linckh cég bécsi ágensének panaszáról, amelyet azért nyújtott be, mert a Besztercebányáról szállított rezet a schwechati vámos jogtalanul vámolta meg.
- fol. 1075–1076. Besztercebánya, 1560. szeptember 8.
Wolfgang Hochenwarter jelentése a zólyomlipcsei és a murányi uradalmakhoz tartozó erdőknek a besztercebányai rézművek számára történő hasznosításáról. (Melchior Matschko)
- fol. 1077–1078. Bécs, 1560. február 22.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Heinrich Friesen álláskérélmében, amelyben a Hans Aichmüller lemondásával megüresedett állást a maga számára kérte. Miután a kamara másokat is alkalmasnak talált erre a tisztre, javasolja, hogy a bányaműveket felülvizsgáló kamarai biztosok véleményét is kérjék ki. (Wolf Strasser, Oswald Mayr, Georg Singer)
- fol. 1079–1082. Bécs, 1560. szeptember 12.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a besztercebányai olvasztókhoz rendelt Oswald Mayr távolléte miatt Wolfgang Hochenwarter által benyújtott kérelemmel kapcsolatban, Georg Tauchner kinevezéséről, az előállított réz és az ezüst mindinkább csökkenő mennyiségéről, a Linckh cég rézszállításairól, az új olvasztók miatt kiadott utasításról. (Oswald Mayr, Blasius Hellen, kamarai biztosok, Christoph von Thanhausen, Christoph Jörger, Georg Singer, Georg Niedrist schladmingi hegymester)

- fol. 1083–1098. Bécs, 1560. október 1.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése Bernhard Fibiger kérelmével kapcsolatban, amelyet Besztercebánya és Fibiger elődje, Andreas Trauiger hitelügyek miatt nyújtottak be.
Körmöcbánya, 1560.szeptember 6.
Wolfgang Roll és Augustin Gaismayr jelentése az Alsó-ausztriai Kamarának ugyanebben az ügyben.
Bécs, 1560. július 23.
Az Alsó-ausztriai Kamara rendelete Wolfgang Roll körmöcbányai alkamaragrófhhoz, hogy tegyen jelentést az ügyben.
H. n., é. n.
Besztercebánya város beadványa ugyanebben az ügyben.
H. n., é. n.
Bernhard Fibiger kérelme.
- fol. 1099–1102. Bécs, 1560. október 3.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése, amelyet a körmöcbányai arany-
mű és a város között a kamara és más körmöcbányai Waldbürgerek
által közösen épített, az olvasztó és a kamaraház szükségleteire ké-
szült vízmű miatt nyújtottak be. (Georg Singer)
- fol. 1103–1104. Bécs, 1560. augusztus 31.
Az Alsó-ausztriai Kamara jelentése a glanzenbergi ezüstermelés-
ről, a kamara kára nélkül hány selmecebányai Waldbürgernek ad-
hatnak engedélyt. (Wolfgang Hochenwarter, Oswald Mayr, Ste-
phan Puechner)
- fol. 1105. Bécs, 1560. november 4.
Az Alsó-ausztriai Kamara rendelete Wolfgang Hochenwarter ré-
szére a rézművek dolgozóinak adósságügyeiben való joghatóság-
gáról.
- fol. 1106–1118. 1560. december
Wolfgang Hochenwarter és Paul Schinagl jelentései a besztercebá-
nyai rézművek működéséről, a termelés mennyiségéről, az 1557.
évi biztosok által javasoltakról, a termelés növekedésének költsé-
geiről, Oswald Mayr tevékenységéről az új eljárások során, és az új
hutáknál, valamint javaslatokat tesznek Mayr munkájával kapcsolo-
latban. Jelentik továbbá a Thurzó–Fugger-vállalkozás által épített
huták számát, és ezzel kapcsolatban elemzik a biztosok jelentésé-
ben szereplő új huták építésével kapcsolatos aggályait, a magas
költségeket és a megtérülés lassúságát, vagyis sok tekintetben ki-
fogásolják a biztosok ítéleteit, szembeállítva a saját, több éves ta-
paszlatukkal.
1559.
A besztercebányai rézvállalkozás hutáiban megtermelt fém hután-
kénti kimutatása.

Besztercebánya, 1560. október 14.

A besztercebányai rézhuták munkásainak, valamint Balthasar Daniel Schaffer, Georg Fischer, Tiburtius Jobst, Valentin Döndl, Martin Hollos (?) kérelme az új, Tirolból érkezők által kipróbált eljárás ellen.

fol. 1119.

Bécs, 1560. december 4.

I. Ferdinánd parancsa Balassa Jánoshoz, amelyben a breznóbányaiak panaszait kézhez kapva megtiltja, hogy Balassa a bányavárosok és a bányák joghatóságainak hatáskörét bármilyen módon sértse és Valentin Prüsl hegymester tevékenységét akadályozza.

fol. 1120–1125. Bécs, 1560. december 3.

Az Alsó-ausztriai Kamara jelentései a Manlich-féle vállalkozás elszámolásairól. (Abraham Khatzpeck, Hans Helfenreich)

Rövidítések és irodalomjegyzék

- ARNDT
1996
- ARNDT, Johannes: *Der grosse Kurfürst ein Herrscher des Absolutismus? Über die Möglichkeiten und Grenzen monokratischer Herrschaft im 17. Jahrhundert.* In: *Der Absolutismus – ein Mythos? Strukturwandel monarchischer Herrschaft in West- und Mitteleuropa.* Szerk. ASCH, Ronald G. von–DUCHHARDT, Heinz. Köln–Weimar–Wien, 1996. (Münstersche historische Forschungen 9.) 249–273.
- ASCH–DUCHHARDT
1996
- Der Absolutismus – ein Mythos? Strukturwandel monarchischer Herrschaft in West- und Mitteleuropa (ca. 1550–1700).* Szerk. ASCH, Ronald G. von–DUCHHARDT, Heinz. Köln–Weimar–Wien, 1996. (Münsterische historische Forschungen 9.)
- BALTZAREK
1974
- BALTZAREK, Franz: *Die Stadtordnung des Ferdinands I. und die städtische Autonomie im 16. Jahrhundert.* In: *Wien an der Schwelle der Neuzeit.* Szerk. BALTZAREK, Franz–CSENDES, Peter–MECENSEFFY, Grete–PERGER, Richard–VOCELKA, Karl–VYSLOUŽIL, Jan. Wien, 1974. 31–43.
- BARNAVI
1978
- BARNAVI, E.: *Centralisation ou fédéralisme? Les relations entre Paris et les villes à l'époque de la Ligue (1585–1594).* In: *Revue historique*, 526. (1978) 335–344.
- BLASCHKE
1991
- BLASCHKE, Karlheinz: *Dorfgemeinde und Stadtgemeinde in Sachsen zwischen 1300 und 1800.* In: *Landgemeinde und Stadtgemeinde in Mitteleuropa. Ein struktureller Vergleich.* Szerk. BLICKLE, Peter. München, 1991. (Historische Zeitschrift Beihefte NF 13.) 119–143.
- BLICKLE
1998
- Gemeinde und Staat im Alten Europa.* Szerk. BLICKLE, Peter. München, 1998. (Historische Zeitschrift Beihefte NF 25.)
- BONNEY
1999
- The Rise of the Fiscal State in Europe, c. 1200–1815.* Szerk. BONNEY, Richard. New York–Oxford, 1999.
- BRADY
1985
- BRADY, Thomas A.: *Turning Swiss. Cities and Empire, 1450–1550.* Cambridge, 1985.
- BRUNNER
1955
- BRUNNER, Otto: *Städtische Selbstregierung und neuzeitlicher Verwaltungsstaat in Österreich.* In: *Österreichi-*

sche Zeitschrift für öffentliches Recht, 6. (1955) 221–249.

BRUNNER

1963

BRUNNER, Otto: *Souveränitätsproblem und Sozialstruktur in den deutschen Reichsstädten der früheren Neuzeit*. In: *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, 50. (1963) 329–360.

CHARTIER

1981

CHARTIER, Roger–CHAUSSINAAD–NOGARET, Guy–NEBEUX, Hugues–LE ROY LADURIE, Emmanuel: *La ville classique*. In: *Histoire de la France urbaine*. Szerk. DUBY, Georges. Paris, 1981.

CHÉDEVILLE

1980

CHÉDEVILLE, André–LE GOFF, Jacques–ROSSIAUD, Jacques: *La ville médiévale*. In: *Histoire de la France urbaine*. Szerk. DUBY, Georges. Paris, 1980.

CHEVALIER

1982

CHEVALIER, Bernard: *Les bonnes villes de France du XIVe au XVIe siècles*. Paris, 1982.

CHITTOLINI

1988

CHITTOLINI, Giorgio: *Städte und Regionalstaaten in Mittel- und Oberitalien zwischen spätem Mittelalter und früher Neuzeit*. In: *Res publica. Bürgerschaft in Stadt und Staat. (Tagung der Vereinigung für Verfassungsgeschichte in Hofgeismar am 30./31. März 1987)*. Szerk. DILCHER, Gerhard. Berlin, 1988. (Der Staat Beih. 8.) 179–200.

CHITTOLINI

1994

CHITTOLINI, Giorgio: *Cities, „City-States”, and Regional States in North-Central Italy*. In: *Cities and the Rise of States in Europe, a. d. 1000 to 1800*. Szerk. TILLY, Charles–BLOCKMANS, Wim P. San Francisco–Oxford, 1994. 28–43.

COURT

1972

COURT, Pieter de la: *The True Interest and Political Maxims of the Republic of Holland (1662–1746)*. New York, 1972.

COWAN

1998

COWAN, Alexander: *Urban Europe, 1500–1700*. London, 1998.

DEMELIUS

1953

DEMELIUS, Heinrich: *Stadtrichter contra die von Wien. Ein Beitrag zur Wiener Geschichtsverfassung im 16. Jahrhundert*. In: *Anzeiger der phil.-hist. Klasse der österreichischen Akademie der Wissenschaften*. 1953. 145–161.

- ENNEN
1981
- ENNEN, Edith: *Mitteleuropäische Städte im 17. und 18. Jahrhundert*. In: *Die Städte Mitteleuropas im 17. und 18. Jahrhundert*. Szerk. RAUSCH, Wilhelm. Linz/Donau, 1981. (Beiträge zur Geschichte der Städte Mitteleuropas 5.) 1–20.
- FRIEDRICHS
2000
- FRIEDRICHS, Christopher R.: *Urban politics in early modern Europe*. London, 2000.
- GRÖßING
1968
- GRÖßING, Helmuth: *Die Stadtordnung von 1526 und ihre Bedeutung für die Wiener Verfassungsgeschichte*. Wien, 1968. (Hausarbeit am Institut für österreichische Geschichtsforschung)
- GUTKAS
1965.
- GUTKAS, Karl: *Stadt- und Herrschaft in Niederösterreich im 16. und 17. Jahrhundert*. In: *Bericht über den 8. österreichischen Historikertag*. Wien, 1965. (Veröffentlichungen des Verbandes österreichischer Geschichtsvereine 16.) 59–76.
- HART
1994
- 'T HART, Marjolein C.: *Intercity Rivalries and the Making of the Dutch State*. In: *Cities and the Rise of States in Europe, a.d. 1000 to 1800*. Szerk. TILLY, Charles–BLOCKMANS, Wim P. San Francisco–Oxford, 1994. 196–217.
- HART
1996
- 'T HART, Marjolein: *War, finances and the structure of the Dutch State, Der Absolutismus – ein Mythos? Strukturwandel monarchischer Herrschaft in West- und Mitteleuropa (ca. 1550–1700)*. Szerk. ASCH, Ronald G. von–DUCHHARDT, Heinz. Köln–Weimar–Wien, 1996. (Münsterische historische Forschungen 9.) 329–349.
- HEUVEL
1991
- HEUVEL, Christine van den: *Städtisch-bürgerliche Freiheit und fürstlicher Absolutismus. Verfassung und Verwaltung der Stadt Osnabrück in der Frühen Neuzeit*. In: *Recht, Verfassung und Verwaltung in der frühneuzeitlichen Stadt*. Szerk. STOLLEIS, Michael. Köln–Wien, 1991. 159–171.
- HUBATSCH
1983
- HUBATSCH, Walther: *Ziele und Maßnahmen landesherrlicher Politik im Absolutismus gegenüber den Städten aus der Sicht des Verwaltungshistorikers*. In: *Städtewesen und Merkantilismus in Mitteleuropa*. Szerk. PRESS, Volker. Köln–Wien, 1983. 30–44.

- MOUSNIER
1974
MOUSNIER, Roland: *Les institutions de la France sous la monarchie absolue*. Paris, 1974.
- NASH
1973
NASH, Gary B.: *The Transformation of Urban Politics, 1700–1765*. In: *The Journal of American History*, 40. (1973) 605–632.
- NÉMETH
2004
NÉMETH István, H.: *Várospolitikai és gazdaságpolitika a XVI–XVII. századi Magyarországon. A felső-magyarországi városszövetség*. 1–2. köt. Budapest, 2004. (Doktori mester munkák)
- NÉMETH
ÉN.
NÉMETH István, H.: *A bécsi udvar várospolitikájának főbb jellemzői az osztrák tartományokban*. (megjelenés előtt)
- OREST
1973
OREST, Ranum: *Les parisiens au XVIIe siècle*. Paris, 1973.
ORMROD–BONNEY R.–BONNEY M., 1999. *Crises, Revolutions and Self-sustained Growth: Essays in European Fiscal History, 1130–1830*. Szerk. ORMROD, Mark–BONNEY, Richard–BONNEY, Margaret. New York, 1999.
- PAULINYI
1933
PAULINYI Oszkár: *A középkori magyar réztermelés gazdasági jelentősége. (Bányaművelés és polgári vagyon Besztercebányán)*. Budapest, 1933.
- 1966
PAULINYI Oszkár: *A vállalkozás kezdeti formái a feudális kori nemesérbányászatban*. Budapest, 1966.
- 1967
PAULINYI Oszkár: *A bányavállalkozók személyi köre a selmeci bányagazdaságban a XVI. század derekán. (Adatsorok 1547–1549)*. Budapest, 1967. (Történeti statisztikai kötetek)
- POHL
1999
POHL, Hans: *Economic Powers and Political Powers in Early Modern Europe: Theory and History*. In: *Poteri economici e poteri politici secc. XIII–XVIII. In: Atti della „Trentesima Settimana di Studi” 27 aprile–1 maggio 1998*. Szerk. CAVACIOCCHI, Simonetta. Firenze, 1999. (Istituto Internazionale di Storia Economica „F. Datini” Prato, Serie II – Atti delle „Settimane di Studi” e altri Convegni 30.) 55–78.
- SCHLÖGL
2004
Interaktion und Herrschaft. Die Politik der frühneuzeitlichen Stadt. Szerk. SCHLÖGL, Rudolf. Konstanz, 2004.

- SCHÖNFELLNER
1985
- SCHÖNFELLNER, Franz: *Krems zwischen Reformation und Gegenreformation*. Wien, 1985. (Forschungen zur Landeskunde von Niederösterreich 24.)
- SLACK
1978
- SLACK, P. A.: *The Central Government and the Towns in England, 1500–1700*. In: *Le pouvoir central et les villes en Europe du XVe siècle aux débuts de la révolution industrielle*. Szerk. RIIS, Thomas–STRØMSTAD, Poul. Copenhagen, 1978. (Byhistoriske Skrifter 1.) 61–76.
- TILLY
1994
- TILLY, Charles: *Entanglements of European Cities and States*. In: *Cities and the Rise of States in Europe, a. d. 1000 to 1800*. Szerk. TILLY, Charles–BLOCKMANS, Wim P. San Francisco–Oxford, 1994. 1–27.
- VLACHOVIČ
1964
- VLACHOVIČ, Jozef: *Slovenská meď v 16. a 17. storočí*. Bratislava. 1964.
- VOLTELINI
1929–1930
- VOLTELINI, Hans: *Die Wiener Stadt- und Stadtgerichtsordnung Ferdinands I. von 1526*. In: *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Stadt Wien*, 9–10. (1929–30) 105–121.
- VOZÁR
1990
- VOZÁR, Jozef: *Habsburský panovnícky dvor a slovenské baníctvo v 16.–18. storočí*. In: *Historický Časopis*, 38. (1990) 819–843.

